

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

18e jaargang
nummer 6
Juni 2018

KERKBEHEER

Twee en een halve kilometer archief

interview met Arjan van 't Riet - archivaris

Digitaal archief

Het CCBB

Classicale College voor de Behandeling van Beheerszaken

Gespecialiseerd in **restauratie** en **onderhoud** van uw **kerkgebouw**

Kijk voor referenties en meer info op www.denhoed.nl

■ RESTAURATIE ■ ONDERHOUD ■ NIEUWBOUW

van
hoogevest
architecten

bureau
voor architectuur
en restauratie

bureau voor
consultancy

bureau voor
architectuurhistorie
kariëden

Links de Zuiderkerk in Enkhuizen met een nieuw ontworpen kerkcentrum. Rechts de Sint-Joriskerk in Amersfoort met nieuw ingebouwd meubel.

meer info op www.vanhoogevest.nl

Foto's Frank Hanswijk

MINDER KOSTEN VOOR HET BETALINGSVERKEER?

Stichting Kerkelijk Geldbeheer is dé financiële dienstverlener aan Protestantse kerken en aanverwante instellingen. Bij SKG kennen we de kerkelijke markt als geen ander! Veel kerkelijke gemeenten hebben het betalingsverkeer tot volle tevredenheid bij SKG ondergebracht.

Betalingsverkeer via SKG betekent:

- ⚡ lage vaste kosten
- ⚡ aanvullende maatwerk producten
- ⚡ hoog serviceniveau

Vraag een vrijblijvend gesprek aan (0182) 58 80 00 of kijk voor meer informatie skggouda.nl.

KERKBEHEER

INHOUD

Voorzitterskolom Geloven in de classes	5
Kerkelijk archiefbeheer	7
Interview Twee en een halve kilometer archief	12
Opinie Waartoe zijn we op aard	15
Digitaal archief	16
Agenda	20
Kalender voor kerkrentmeesters	20
Producten	20
Vraag van de kerkrentmeester Aanstelling en betaling kerkmusicus	21
Actueel	22
Maandelijkse cartoon	23
Orgelbank	23
VKB Jong Tom Nauta	24
In dienst van de kerk De archivaris	25
Het Classicale College voor de Behandeling van Beheerszaken (CCBB)	26
VKB Partner DWA	28
Het kerkinterieur op de schop (11) tekstborden en tekstschilderingen	30
Aanvulling: Het kerkinterieur op de schop (8)	33
Lintjesregen 2018	34
Onderscheidingen van de VKB	36
PKN Onderscheidingen	38

Collectief geheugen

Het bijhouden van een archief hoort kerkordelijk tot de taken van de kerkrentmeesters. Als het college maar weinig affiniteit met die materie heeft kan het maar zo gebeuren dat het archief stiefmoederlijk behandeld wordt. Toch is archiveren van belang, niet alleen vanuit historisch perspectief maar ook voor continuïteit van het beleid. In deze tijden met frequente wisselingen in het college is het archief het collectieve geheugen van de gemeente.

In dit nummer van Kerkbeheer een warm pleidooi om de verantwoordelijkheid voor het archief van de gemeente in handen te geven van één persoon die daar plezier in heeft. Verder veel informatie over hoe te archiveren, óók in het licht van de digitale uitdaging!

Bert van Rijssen
Eindreducteur

Colofon

Dagelijks bestuur VKB

Drs. C. de Raadt, Bodegraven, voorzitter
Mr. P. van den Boogaart, secretaris en 2e penningmeester
Drs. H. van der Wal, Heino, 2e secretaris
Drs. H. van der Burg, Westerbroek, penningmeester
Ir. B.P. de Wit RTD, Sprang-Capelle, lid
G. Koffeman, Oudewater, lid
Drs. R. Buddenberg, Zoetermeer, lid

Ereleden

D.G. Bijl en drs. G. van Soest

Redactie

J.M. Aarnoudse, hoofdredacteur, E. van Rijssen, eindredacteur, A. van Bergeijk, N.J.M. de Jong en M. van Ooijen

Redactieraad

Mr. P. van den Boogaart, voorzitter,
J.C. Riemersma, dr. M. van der Meulen
en M. Nieboer

VKB Bureau

Nicolaas Maessingel 271D,
3311 KS Dordrecht
E-mail: info@kerkrentmeester.nl
Tel. 078 - 639 36 66
Website: www.kerkrentmeester.nl

Postadres administratie en redactie

Postbus 176, 3300 AD Dordrecht

Abonnementen

Abonnementsprijs per jaar voor leden
van de VKB: 1 t/m 5 abonnementen

€ 30,- per abonnement; 6 t/m 10 abonnementen € 28,- per abonnement en 11 en meer abonnementen € 26,- per abonnement. Abonnementsprijs voor niet-leden € 33,- per abonnement. Deze prijzen zijn exclusief 6 pct. BTW. ISSN 1568-8712. Abonnementen lopen per kalenderjaar. Opzegging kan tot uiterlijk 4 weken vóór de aflooptdatum. Er verschijnen 10 nummers per jaar (juli/ augustus en november/december zijn gecombineerde nummers).

Oplage & druk

5.500 ex. © juni 2018 - Verloop drukkerij

Foto omslag

Istock

VKB - IN DIENST VAN DE KERK

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer in de Protestantse Kerk in Nederland (VKB) is op 1 januari 2005 opgericht. De Vereniging is de voortzetting van de Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk (VVK) en het Landelijk Verband van Commissies van Beheer in de Gereformeerde Kerken in Nederland (LVCB).

Leden van de VKB kunnen zijn: gemeenten, welke behoren tot de Protestantse Kerk in Nederland, te weten Protestantse Gemeenten, Hervormde Gemeenten, Gereformeerde Kerken en Evangelisch-Lutherse Gemeenten, of federaties van deze gemeenten.

Deze leden worden in de VKB uitsluitend vertegenwoordigd door het college van kerkrentmeesters. Het ledenbestand van de VKB omvat ruim 93 % van alle bij de Protestantse Kerk aangesloten plaatselijke gemeenten.

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer is een zelfstandige organisatie. Zij werkt wel ten dienste van de Kerk, maar neemt een onafhankelijke positie in ten opzichte van de Protestantse Kerk in Nederland.

Het doel van de VKB is drieërlei:

- belangenbehartiging voor de leden door deelname aan onderhandelingen over arbeidsvoorwaarden binnen de kerk (voor medewerkers en predikanten), door participatie in organen en organisaties die van belang zijn voor kerkbeheer en door een rol te spelen in de beïnvloeding van ontwikkelingen binnen de kerk, zodat overal waar beleid gemaakt wordt voor of in de kerk het kerkrentmeesterlijk perspectief meespeelt;
- optreden als service instituut door het aanbieden van diensten die aansluiten op de behoeften van de leden;
- optreden als kennisinstituut door middel van deskundigheidsbevordering en het verzamelen, ontsluiten en ter beschikking stellen van informatie die voor colleges van kerkrentmeesters van belang is.

TOINE DAELMANS

LUIDKLOKKEN
&
TORENUURWERKEN

Stipdonk 16, 5715 PC Lierop

☎ Toine Daelmans: 0492 54 55 77

☎ Ralf van Veghel: 06 460 656 21

info@daelmans.com - www.daelmans.com

KERKORGELBOUWERS

J.L. VAN DEN HEUVEL

vdheuvel.orgelbouw@wxs.nl <http://vandenheuvel-orgelbouw.nl>

Amstelveenweg 44, 3316 BB DORDRECHT Tel. 078 6 17 95 40

Geloven in de classes

In mei is het van start gegaan. De invoering van de kerkelijke reorganisatie zoals die in Kerk 2025 is voorgesteld. De vernieuwde kerkorde staat op de website van de Protestantse Kerk met alle veranderde artikelen erin verwerkt. De definitieve grenzen van de nieuwe elf classes zijn vastgesteld. Het eiland van Dordrecht is ternauwernood gered van een indeling bij Brabant. Zuid-Holland is opgesplitst in drie stukken. Gelderland in twee. Drenthe en Groningen samengevoegd. Flevoland is toch bij Overijssel terecht gekomen. Tien van de elf classispredikanten zijn bekend.¹ Tijdens de laatst gehouden synode in april van dit jaar werd aan alle synodeleden het boekje 'Geloven in de classis' uitgereikt. Ondertitel van het werkje: Kerk 2025 en de classicale reorganisatie in de Protestantse Kerk in Nederland. Het werd geschreven door dr. Leon van den Broeke, kerkrechtspecialist die in 2005 promoveerde op het proefschrift 'Een geschiedenis van de classis. Classicale typen tussen idee en werkelijkheid (1571-2004)'.

Geloven we nog in de classis als organisatiemodel voor de kerk? Onze kerk heeft immers wat uit te leggen nu er wordt teruggegaan naar elf classes. De classis was immers in de Nederlandse kerk van de Reformatie altijd de meerdere vergadering waar alle gemeenten vertegenwoordigd waren. Althans, dat was het idee. Van den Broeke maakt duidelijk dat het in de loop van de geschiedenis lang niet in alle regio's en provincies even sterk de werkelijkheid was. Tegelijk gaat het ook om samen geloven in classisverband. Hoe draagt het organisatiemodel van onze kerk bij aan de onderlinge ontmoeting, de aanvuring en stimulans tot een gelovend leven?

Van den Broeke legt tegen het eind van zijn boekje vooral het accent op het feit dat ook in de nieuwe organisatie het beginsel van de eerste synode van Emden (1571) voluit geldt. Het is het beginsel van de non-hiërarchie. Geen ambt heerse over een ander ambt. Geen (plaatselijke) kerk heerse over een andere (plaatselijke) kerk. Hoe zit het dan met de introductie van de figuur van een classispredikant? Welnu, alles is ingezet op dienend leiderschap, zoveel is wel duidelijk. Nu kun je organiseren wat je wilt, tegelijk vraagt het attitude en gedrag. Haantjes-

gedrag en ego-gedreven zucht naar invloed zijn helaas ook in een 'plat' georganiseerde kerk niet uitgesloten.

Daarnaast zijn er kerkleiders in bisschopskerken die voortreffelijk snappen wat dienend leiderschap betekent. Het classismodel blijft echter een uitnodiging aan plaatselijke gemeenten zich niet op zichzelf te bezien, maar als onderdeel van een groter geheel en dan zo, dat we elkaar niet in de weg zitten, met welke 'hindermacht' dan ook, maar elkaar in onze eigenheid stimuleren en uitnodigen kerk te zijn naar de maat van het Evangelie.

Graag wens ik alle classispredikanten Gods zegen toe voor de taak die op hen wacht. Als VKB (landelijk en regionaal) zien we uit naar nieuwe vormen van samenwerking in het nieuwe classisverband.

¹ Zie voor een recent overzicht:
<https://www.protestantsekerk.nl/actief-in-de-kerk/besturen/classis/classisoverzicht>

Classisindeling Protestantse Kerk in Nederland

Grote Kerk
Alblisserdam

Schaapsound is de leverancier voor
spraak- en muziekinstallaties,
liturgieprojectie en HD KerkTV

Zwolle
Ridderkerk
Roermond

www.schaapsound.nl
info@schaapsound.nl
Tel: 085-0663333

schaapsound

een **Cantor** kerkgeluidssysteem van Dialoog Church Sound U hóórt het verschil!

Als U op elke plaats in de kerk goede verstaanbaarheid wenst, dan kiest U voor Dialoog Church Sound: deskundige advisering, professionele en toch eenvoudig werkende apparatuur en prima service! Een **Cantor** kerkgeluidssysteem wordt op basis van Uw wensen samengesteld, met als hoofddoel de meest optimale spraakverstaanbaarheid.

Sinds 1961 gespecialiseerd in kerkgeluidstechniek ... meer dan 1800 kerken met **Cantor** Kerkgeluidsapparatuur:
kerkversterkers, microfoons, geluidszuilen, draadloze volumeregeling, ringleidingssystemen, beeldprojectie

Dialoog Church Sound
www.cantorsound.nl

Ondernemingenweg 6
040 – 2 420 840

5627 BV Eindhoven
info@cantorsound.nl

Kerkelijk archiefbeheer

Tekst Rook Belder **Beeld** Istock

Kerkordelijk geregeld

Ordinantie 11 van de kerkorde regelt de vermogensrechtelijke aangelegenheden van de gemeente waarbij de kerkrentmeesters een belangrijke taak vervullen. Lid 7 van artikel 2 van deze ordinantie vermeldt de werkzaamheden van het college van kerkrentmeesters. Eén daarvan is het beheren van de archieven van de gemeente en dat bevat niet alleen het archief van het college zelf, maar ook van de kerkenraad, van het college van diakenen en van de organen van bijstand (commissies, werkgroepen) van de kerkenraad.

De lopende archieven worden in de regel door de scriba of de secretaris van het betreffende college bijgehouden, maar het college van kerkrentmeesters is er verantwoordelijk voor dat regelmatig het archief wordt aangevuld en op orde wordt gehouden.

Het toezicht op de archiefzorg in gemeenten, diaconieën en classes is de taak van het Classicale College voor de Behandeling van Beheerszaken (CCBB).

Kerkarchieven belangrijk

Vanuit cultuurhistorisch oogpunt zijn kerkarchieven, zoals doop- trouw- en begrafenisboeken erg belangrijk. Toen de Burgerlijke Stand in 1811 werd ingesteld is de burgerlijke gemeente deze gegevens gaan bijhouden, maar dankzij de kerken zijn er gegevens vanaf 1600 beschikbaar.

Voor 1811 hield de overheid vrijwel geen administratie van de bevolking bij. Daarom wordt vrijwel altijd gebruik gemaakt van de administratie van de plaatselijke kerken. In plaats van geboorteakten kunnen de doopregisters worden gebruikt. Omdat de meeste huwelijken in de kerk werden gesloten, zijn ook de huwelijksregisters belangrijk.

Maar ook oude notulenboeken zijn erg waardevol, want daaruit kan men de gehele historie van een kerkelijke gemeente beschrijven.

Daarnaast zijn de kerkelijke archieven soms van grote betekenis voor de eigen kerkelijke gemeente. In deze stukken liggen vaak afspraken over personen of gebouwen vast, die vele jaren geldig zijn. Soms is het noodzakelijk om na te gaan hoe een bepaald besluit tot stand is gekomen.

Verder zijn archiefstukken vaak de bronnen voor de geschiedbeschrijving. Allereerst voor de eigen gemeente ter gelegenheid van een jubileum of de ingebruikname of sluiting van een kerkgebouw. En tenslotte is het kerkarchief van belang voor de plaats en de regio waar de kerkelijke gemeente is gevestigd. Deze cultuurhistorische waarde is voor de overheid een goede reden deze kerkelijke archieven in haar archiefbewaarplaatsen op te nemen. Daar liggen ze goed opgeslagen en kunnen ze onder deskundig toezicht worden geraadpleegd.

Eigenlijk is het archief het geheugen van de gemeente en daarom is het belangrijk om goed voor de archieven te zorgen.

Verantwoord archiefbeheer

De Protestantse Kerk in Nederland geeft een praktische handleiding uit voor het archiveren in kerkelijke gemeenten (zie de website van de Protestantse Kerk in Nederland). In deze handleiding worden o.a. de volgende zaken besproken.

Aanstelling archiefbeheerder

De aanstelling van een archiefbeheerder door het college van kerkrentmeesters dat naar iemand uitziet die bekend is met secretariaatswerkzaamheden en betrokken is bij de geschiedenis van de kerk. Daarnaast moet de archiefbeheerder ondermeer weten wat er allemaal in de gemeente gebeurt en gaande is; steeds aandacht vragen voor archiefstukken; zorgen dat archieven tijdig worden overgedragen; een zorgvuldige behandeling en bewerking van de archieven realiseren en kennis hebben van digitale

opslag en archivering. De archiefbeheerder wordt niet als zodanig bevestigd als kerkenraadslid en onderschrijft ook geen bevestigingsformulier met de belofte van geheimhouding. Toch heeft de archiefbeheerder te maken met de geheimhoudingsplicht, omdat hij of zij met vertrouwelijke documenten werkt. Bij de aanstelling van de archiefbeheerder zal dit geregeld moeten worden.

Opbergen lopend archief

Omdat de archiefbeheerder belast is met de vorming van de kerkelijke archieven, is hij of zij ook verantwoordelijk voor een zo optimaal mogelijke verzorging van de lopende administraties. Een paar nuttige tips zijn:

- Bewaar archiefstukken niet langer in ordners dan nodig is. Er kan schade ontstaan door roestvorming aan de metalen beugel of door het uitzakken van de stukken.
- Verwijder bij het opbergen van stukken de aanwezige nietjes, snelhechters en paperclips. Die kunnen gaan roesten waardoor de archiefstukken worden aangetast.
- Gebruik geen kunst paperclips of klemmen en bewaar geen stukken in plastic mappen en hoezen. Deze bevatten z.g. weekmakers of produceren zuren die op de lange duur ernstige schade aan stukken veroorzaken.
- Gebruik geen plakband voor het repareren van scheuren in papier of herstellen van een beschadigde band van een register. Plakband voor huishoudelijk gebruik is vaak zwaar zuurhoudend en laat binnen afzienbare tijd sporen na. Voor het gebruik in archieven is in de handel zuurvrije tape verkrijgbaar.
- Archieven zijn uiterst kwetsbaar en gevoelig voor externe invloeden als vocht, hitte en ongedierte. Bewaar het archief in een verwarmde, droge ruimte met een constante temperatuur en verpak de stukken in mappen of omslagen om het archief te beschermen tegen stof en overmatig licht.

Selectie en vernietiging

Afhankelijk van de situatie hoe een plaatselijk archief is bijgehouden, is het gewenst een duidelijk overzicht te krijgen van de inhoud van het aanwezige archief. Niet altijd zal het archief geïnventariseerd en beschreven zijn. Goede selectie en regels met betrekking tot vernietiging zijn dan ook onderdeel van een goed archiefbeheer.

In het 'Beheer van het kerkelijk archief' is een overzicht opgenomen van stukken die bewaard worden. Een paar handvatten: uit het archief moet de geschiedenis en het beleid en van de kerkelijke gemeente te herleiden zijn, evenals de onderwerpen die het wezen van de kerkenraad, de diaconie en andere colleges hebben uitgemaakt. Notulen, verslagen, jaarstukken, briefwisseling zijn de belangrijkste stukken om te bewaren. En in het bijzonder brieven waarin rechten en verplichtingen tot uiting komen.

Losse stukken verpakken

Om orde in het archief aan te brengen is het nodig om eerst alle archiefstukken in speciale archiefdozen op te bergen. Wanneer de stukken netjes verpakt zijn zullen bezoekers en gebruikers van het archief ook netter met de stukken omgaan. Maak daarom gebruik van zuurvrije do-

zen en omslagen die bij speciale leveranciers verkrijgbaar zijn. De stukken die in ordners waren opgeslagen worden daaruit verwijderd en in een zuurvrije omslag opgeborgen. De titels en de omschrijvingen van de ordners moeten op de omslag worden vermeld. Gebruik hiervoor bij voorkeur een potlood met een HB-hardheid zodat later nog wijzigingen en correcties mogelijk zijn.

Plaatsingslijst

Wanneer alles correct is verpakt wordt een plaatsingslijst gemaakt. Dat is een lijst die de archiefstukken beschrijft in de volgorde waarin ze zijn gerangschikt. Niet iedere brief wordt beschreven, maar de eenheden zoals die in de dozen voorkomen. Als kolomindeling wordt aangehouden:

- Nummer (b.v. 1)
- Omschrijving (b.v. getekende notulen kerkenraad)
- Periode (b.v. 1930 – 1980)
- Vorm (b.v. 1 deel, 1 pak, 8 stukken)

Op de doos worden de volgnummers genoteerd, waarna alle dozen worden beschreven. Dan ontstaat er een lijst met een opsomming van alle archiefstukken die zich in het archief bevinden. Vervolgens moet ook het volgnummer op de omslag of het deel te plaatsen, zodat de stukken eenvoudig terug te vinden zijn.

Materiaalverzorging

Zorg er voor dat nietjes en paperclips uit de documenten worden gehaald. Ook plastic en zelfklevende memoblaadjes zijn niet goed voor een archief. Tijdens de administratieve periode zijn plastic hoesjes handig, maar wanneer ze een aantal jaren blijven liggen tasten ze het papier aan. Ook geen elastiekjes om bepaalde archiefstukken doen, want na verloop van een aantal jaren gaan die aan het papier verkleven.

Inventaris maken

Nadat alles in genummerde dozen is opgeborgen, is de volgende stap om van de plaatsingslijst een logisch en schematisch geheel te maken in de vorm van een inventaris. Dat is het eindproduct dat door andere onderzoekers van het archief gebruikt wordt. Voor het archiefschema worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Het schema moet logisch en overzichtelijk zijn;
- Er mogen geen overlappingen zijn in de beschrijvingen en de tijdvakken
- De beschrijvingen moeten voor één uitleg vatbaar zijn; en
- Vermijd in het schema vage termen als 'overige' en 'diversen'.

Het archiefschema zou er als volgt kunnen uitzien:

Inleiding

De inleiding van de archiefinventaris dient een kort historisch overzicht te geven van de organisatie en de onderdelen daarvan. Ook geeft het een overzicht van de veranderingen die zich hebben voorgedaan in het beschreven tijdvak. Verder wordt er een verantwoording gegeven van de werkzaamheden van de archiefbeheerder, wat er met het archief gebeurd is, waar het is aangetroffen en waar het vroeger werd bewaard.

Stukken van algemene aard

Hierbij kan gedacht worden aan een algemeen overzicht van de kerkelijke gemeente of een historische verhandeling hiervan.

Vergaderstukken zoals notulen en bijlagen.

Correspondentie

Dit betreft algemene correspondentie, waaronder postmappen en inschrijfregisters van ingekomen stukken en uitgaande stukken.

Jaarverslagen

Dit betreft jaarverslagen van de eigen kerkelijke gemeente en niet die van andere organisaties, want die zijn bij die organisaties gearchiveerd.

Financiële administratie

De penningmeester is in het college van kerkrentmeesters de verantwoordelijke bestuurder voor de financiën van de kerkelijke gemeente. In de praktijk wordt hij/zij daarbij vaak ondersteund door een boekhouder. Zij verzorgen samen de administratie van de kerkelijke gemeente. Ook zij zullen hun stukken na verloop van tijd aan de archiefbeheerder moeten overdragen.

Voor de termijnen dat de administratieve bescheiden (grootboek, salarisstroken, dagafschriften, facturen e.d.) bewaard moeten worden bestaan wettelijke bepalingen. Voor de meeste bescheiden geldt een bewaartermijn van zeven jaar.

Behalve de bewaartermijn is ook de toegankelijkheid van de stukken van belang. De wijze waarop de stukken worden opgeborgen is mede afhankelijk van de wijze waarop de administratie wordt gevoerd (wel of geen crediteurenadministratie, e.d.).

Degenen die niet zo boekhoudkundig zijn aangelegd, raken al snel het overzicht op het geheel kwijt door de vele soorten boeken die worden bijgehouden. Maar bij de selectie gaat het erom dat alleen die stukken bewaard moeten worden die een zo duidelijk mogelijk inzicht geven in de financiële ontwikkelingen van de gemeente. Dat betekent dat bewaard moeten worden:

- Begrotingen, jaarrekeningen inclusief de balansen.
- Grootboeken. Zijn die niet meer aanwezig dan de meer gedetailleerde onderdelen van de boekhouding, namelijk de dagboeken.
- Bepaalde rekeningen, zeker die van b.v. een omvangrijke kerkrestauratie.

Digitaal archief

In de afgelopen jaren wordt in toenemende mate gebruik gemaakt van het digitale archief (hoewel dit nog in zijn kinderschoenen staat). Het papieren archief is nog steeds leidend. Het advies is om belangrijke archiefstukken (toch) uit te printen voor het papieren archief. Als gevolg van de snelheid van veranderingen in de wereld van de automatisering, veranderen software, hardware en apparatuur. Daardoor is er geen garantie dat het goed bewaard blijft. Documenten die op diskettes zijn opgeslagen, vergaan na verloop van tijd. Het beste is om het digitale archief op een externe harde schijf op te slaan.

Het beheer en onderhoud van het digitale archief stelt andere eisen dan dat van het papieren archief. De ontwikkelingen gaan snel. Met de diskettes en videobanden kan weinig meer worden gedaan. Daarom wordt in het kader van het onderhoud van het digitale archief aanbevolen de ontwikkelingen op het gebied van automatisering nauwlettend te volgen.

Ledenregisters en doopboeken

Sommige kerkelijke gemeenten gaan er ten onrechte vanuit dat, nu er een geautomatiseerde ledenregistratie bij de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland is, zij zelf geen ledenadministratie meer hoeven bij te houden. Maar dat is wel het geval.

Landelijk is er een geautomatiseerd bestand waarin veel gegevens staan die voor het gebruik in de administratieve periode gemakkelijk zijn. Maar wanneer iemand zich als lid laat uitschrijven uit de kerkelijke gemeente en verhuist naar een andere gemeente waar hij of zij toch weer betrokken raakt in de kerkelijke gemeente, moet er nog wel ergens vastgelegd zijn dat hij ooit belijdenis heeft gedaan. Anders zou hij of zij officieel niet meer in de kerkenraad zitting kunnen nemen.

Het is daarom een kerkordelijke verplichting dat iedere kerkelijke gemeente zelf haar doopboeken en ledenregisters bijhoudt. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij het college van kerkrentmeesters (ordinantie 11-2-7).

Vanaf de reformatie zijn de doop- en lidmatenboeken bijgehouden. De oudste boeken stammen al uit de 16e eeuw. Wanneer deze boeken niet meer worden bijgehouden omdat de computer die taken van de mens heeft overgenomen, is er een risico dat er een hiaat ontstaat. Het blijvende belang van het register moet digitaal geborgd worden.

Het is goed dat plaatselijke registers geautomatiseerd worden, maar belangrijk is wel dat jaarlijks een uitdraai wordt gemaakt van het ledenbestand en de mutaties van het afgelopen jaar. Zo gaan de gegevens ook bij mutaties in de computer niet verloren.

In het verleden werden ook trouwregisters bijgehouden. Huwelijken die kerkelijk werden ingezegend, werden in een apart register ingeschreven. Nog steeds is het in veel gemeenten gebruikelijk dat de huwelijken worden ingeschreven.

Uitlening van archiefstukken

In beginsel worden archiefstukken geraadpleegd door ambtsdragers en onderzoekers in of bij de archiefruimte. Het komt ook voor dat mensen vragen een bepaald notulenboek of een brief of akte eventjes mee naar huis te mogen nemen. Een scriba of secretaris kan bijvoorbeeld willen nazien hoe destijds de besluitvorming over een weer actueel geworden onderwerp is geweest. Ook kan een origineel archiefstuk nodig zijn bij juridische handelingen. Te denken valt hierbij aan een notaris die bij de verkoop van b.v. de voormalige pastorie het oude eigendomsbewijs wil inzien.

Toch loopt de archiefbeheerder bij uitlening van dergelijke stukken een risico, want deze stukken kunnen zoek raken of beschadigen. Daarom moet de archiefbeheerder

altijd informeren of de aanvrager kan volstaan met het geven van een kopie van het origineel. Verder moet de archiefbeheerder, eveneens bij het verlenen van inzage, bij het uitlenen van archiefstukken eerst nagaan of de persoon aan wie archiefstukken worden uitgeleend hiertoe wel gerechtigd is.

Indien de archiefbeheerder toch stukken uitleent, moet de ontvanger altijd een bewijs van ontvangst ondertekenen. Op dat bewijs wordt de termijn vermeld waarbinnen het stuk moet worden teruggebracht. Wanneer die termijn verstreken is moet de archiefbeheerder degene aan wie hij de stukken uitleende wijzen op diens verplichting het archiefstuk terug te bezorgen. Verder moet hij bij uitleening op de plaats van het uitgeleende stuk in de archiefruimte een aantekening worden gelegd aan wie en tot wanneer het stuk is uitgeleend.

Geadviseerd wordt om geen archiefstukken uit te lenen aan onderzoekers van buiten de gemeente. Soms is echter raadpleging ter plaatse niet mogelijk of is het gevraagde archiefdeel te omvangrijk om hiervan een foto te maken. Het is dan mogelijk de archiefstukken voor een bepaalde tijd uit te lenen aan een overheidsarchiefdienst in of nabij de woonplaats van de onderzoeker. Het archiefstuk wordt op die manier veilig bewaard en deskundig beheerd.

Openbaarheid van het archief

Voor kerkelijke archieven geldt in het algemeen dat deze pas na vijftig jaar openbaar zijn. In bijzondere situaties is het mogelijk om bepaalde archiefstukken zelfs langer van de openbaarheid uit te sluiten. In ieder geval worden alle archiefstukken na honderd jaar zonder meer openbaar.

Veel archiefstukken kunnen zonder problemen worden geraadpleegd. Het is denkbaar dat archiefstukken informatie bevatten die nu nog niet bekend behoort te worden. Ter bescherming van de privacy van nog in leven zijnde personen is daarom besloten dat archiefstukken die jonger zijn dan vijftig jaar alleen na toestemming van de kerkenraad mogen worden geraadpleegd. De kerkenraad kan aan het onderzoek voorwaarden verbinden, bijvoorbeeld dat de onderzoeker eerst het resultaat van zijn onderzoek moet laten lezen. Als de gegevens correct zijn verwerkt, dan zal de kerkenraad toestemming tot publicatie verlenen.

Archiefstukken die niet openbaar zijn, moeten in de inventaris worden gemarkeerd bijvoorbeeld met een * bij het inventarisnummer. In de overeenkomst van Openning en bewaring moet de openbaarheid duidelijk worden geregeld.

In bewaargeving archieven aan overheidsdienst

De praktijk wijst uit dat hoe ouder de archiefstukken zijn, hoe minder ze worden geraadpleegd. Dat is voor de archiefbeheerder het signaal deze stukken b.v. in bruikleen te geven aan de dichtstbijzijnde overheidsarchiefdienst. Daar wordt het archief veilig bewaard en kunnen theologen, historici, genealogen en ander geïnteresseerden de stukken raadplegen.

Door het archief in bruikleen bij de archiefdienst onder te brengen, waarvoor een Overeenkomst van opname door de bruikleengever (de kerkelijke gemeente) en de bruikleenemer wordt opgenomen, blijft de kerkelijke gemeente eigenaar van het archief. De bruikleengever, dus de kerkelijke gemeente, draagt zorg voor het periodiek aanvullen van het archief.

Een andere mogelijkheid is dat de kerkelijke gemeente het archief schenkt aan de betreffende archiefdienst, waarvoor vaak een Overeenkomst van schenking wordt opgemaakt.

Overdracht van de archieven aan professionele organisaties zoals een gemeente-, stads- of provinciaal archief is de beste waarborg voor het behoud en het beschikbaar houden van de waardevolle informatie. Dit geldt niet alleen voor het papieren archief, maar ook voor het kwetsbare digitaal gevormde materiaal.

Indien overwogen wordt het archief bij een openbare archiefplaats onder te brengen, dan is het goed eerst contact te hebben met de mensen van dat archief. Vaak hanteert de archivaris van het overheidsorgaan nog aanvullende regels met betrekking tot de aanlevering van het archief.

► Twee en een halve kilometer archief

Interview met Arjan van 't Riet

Tekst Bert van Rijssen **Beeld** Arjan van 't Riet

Arjan van 't Riet (59) is archivaris, werkzaam bij het gemeentearchief van Alphen a/d Rijn. Daar beheren hij en drie collega's in totaal tweeëneenhalve kilometer (!) archief. De archiefbestanden bevinden zich fysiek in het Gouwe-depot in Moordrecht. Het bevat alle ambtelijke stukken van de gemeente, in- en uitgekomen stukken, notulen, vergunningen, contracten.... Ook de archieven van de notarissen vanaf de 17e eeuw tot 1935 (het huidige grensjaar van de openbaarheid) worden door het gemeentearchief beheerd, evenals andere, niet-overheidsinstanties zoals kerkelijke organisaties die er steeds vaker hun archieven onderbrengen.

Arjan van 't Riet is geboren en getogen in Aarlanderveen. Na de middelbare school ging hij aan het werk bij het Centraal Bureau voor Genealogie. Daar enthousiast geworden voor archieven, ging hij een opleiding volgen aan de Rijksarchiefschool (een oude opleiding verbonden aan het Rijksarchief Den Haag; tegenwoordig is er een masteropleiding archiefwetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam). Hij begon daarna bij de archiefdienst van de Nederlandse Hervormde Kerk in Leidschendam en volgde daarnaast een studie geschiedenis in Leiden waar hij promoveerde op het onderwerp turfwinning. Na de fusie tot de Protestantse Kerk in Nederland werkte hij nog enkele jaren op het archief in het Protestants Landelijk Dienstencentrum. Sinds kort is hij naast zijn werk als gemeentearchivaris tevens landelijk archivaris van de Nederlands Gereformeerde Kerk.

Waarom bent u archivaris geworden?

"Als middelbare scholier vond ik geschiedenis een mooi vak, toen al ben ik in mijn familiegeschiedenis gedoken. Nu doe je dat primair via internet maar vroeger moest je naar de rijksarchieven toe, en dan vind je het erg aardig, al die oude stukken! Uiteindelijk nam ik ontslag bij mijn toenmalige werkgever, de Rabobank, en ben die archiefstudie gaan doen. Dat was toen een heel

Zo treffen we soms een archief aan...

praktijkgerichte opleiding, één dag school en vier dagen stage, in mijn geval bij het gemeentearchief van Rotterdam."

Kunt u in uw eigen woorden het archiveren beschrijven?

"Archiveren gaat om twee principes, namelijk inventariseren, dus beschrijven wat er in een archief zit, en selecteren tussen bewaren en vernietigen. Als je toegankelijkheid wil, dan moet je alles beschrijven zodat je kunt vinden wat je zoekt, en verder wat historisch niet belangrijk is weggooien, anders belemmert de veelheid van documenten de toegankelijkheid. Uiteindelijk hou je tien procent over; dat is een vuistregel voor de burgerlijke overheid waar bijvoorbeeld paspoortaanvragen maar 10 jaar worden bewaard en daarna vernietigd. Voor kerkelijke organisaties zal het eerder zo'n vijftig procent zijn wat je bewaart. Bij de financiële administratie bewaar je alleen de begroting en de jaarrekening, de onderliggende stukken (de meeste facturen, bankafschriften) kunnen na tien jaar weg. Maar bijvoorbeeld de notulen van vergaderingen bewaar je helemaal."

Welke wettelijke kaders zijn er?

"De archieven van de burgerlijke overheid vallen onder de archiefwet, waarin landelijk goedgekeurde bewaar- en archieflijsten zijn beschre-

ven. Kerkelijke archieven (kerken zijn particuliere instellingen) vallen niet onder de archiefwet maar kerken hebben wel richtlijnen, en een klein beetje toezicht, vooral door de visitatoren. In de Hervormde Kerk waren destijds wel provinciale colleges van toezicht, daar ben ik feitelijk begonnen. De gereformeerden hadden geen toezicht, maar de kerkorde bepaalt wel dat registers worden bijgehouden."

Wat is het meest boeiende project waar u aan hebt meegewerkt?

"Dat is denk ik het archiefwerk van de Hollandse Kerk in Sint Petersburg geweest. Het archief van de voormalige Hervormde Kerk van daar is in 1917 genaast (red. onteigening). Dat archief was nog in prima staat, opgeslagen in het stadsarchief. In de 90er jaren is het met subsidie op microfiche (red. opslagmethode) gezet; het archief ligt fysiek in Sint Petersburg, maar de microfiches zijn naar Nederland gehaald voor onderzoek."

Dat onderzoek leverde heel veel genealogisch materiaal op dat nooit toegankelijk is geweest voor Nederland, en veel geschiedenis van de gemeente aldaar. De predikanten werden door de Nederlandse synode benoemd, daar wisten we dus wel iets van vanuit synodestukken, maar achtergronden waren niet benoemd."

Ok, maar dat was meer geschiedkundig onderzoek. Wat is uw grootste project geweest als archivaris?

"Dat was natuurlijk de verhuizing van alle archieven bij de vorming van de Protestantse Kerk, hervormd vanuit Leidschendam, gereformeerd vanuit Leusden, én de archieven van diaconie en zending uit Driebergen en Oegstgeest. Toen was de 'afbraak' van archiefdiensten overigens al begonnen. Er werd besloten om het historische deel van het archief af te stoten wat het werk voor mij minder interessant maakte. Het oude archief is in bewaring gegeven aan het Utrechts gemeentearchief, de bibliotheek aan de Universiteitsbibliotheek."

Dat is trouwens een beetje het probleem van archivaren: "als we geld over hebben doen we iets aan het archief", anders wordt het als eerste geschrapt. En dan is het aardig om te zien dat zo'n klein genootschap als de Vrijgemaakt Gereformeerde Kerk nog een aparte archiefdienst heeft (het ADC in Kampen) en de Protestantse Kerk niet. Wonderlijk, jammer."

Wat is het ergste geweest wat u als archivaris hebt meegemaakt?

"Een buitengewoon enthousiaste archiefbeheerder van een gereformeerde classis. Wilde mij laten zien hoe goed hij het voor elkaar had. Hij ►

bleek alle oude en belangrijke archiefstukken met Velpon in plakboeken te hebben ingeplakt. Dat je dan de achterkant niet kon lezen, vond hij geen probleem, want, zei hij: "Waar de minste tekst op staat daar smeer ik lijm op". Er waren zelfs stukken van vóór de Afscheiding. Niet te herstellen!

Een ander akelig verhaal is van een gemeente die het archief had laten inventariseren door een archivaris, en een speciale opslagkluis had bijgebouwd. Toen ik na een jaar of vijf nog eens langsging, bleek de kluis gebruikt te worden als opbergplaats voor het bier van de jeugdvereniging, en het archief stond op zolder.... In de tijd dat we propageerden om archief in bewaring te geven aan gemeenten, tenzij je een vaste beheerder hebt."

Wat wilt u aan onze lezers meegeven?

"De basis van goed archiefbeheer: benoem één gemeentelid als archivaris en maak hem/haar verantwoordelijk voor het archief.

Verder wil ik graag het belang van archief houden nog eens onder de aandacht brengen. Daarvoor zijn drie redenen: Ten eerste als bewijs van je rechten en plichten (is het echt nodig dat we weer 20 jaar grafrechten voor juffrouw Jansen betalen?), ten tweede als bewijs van je continuïteit in beleid. Bijvoorbeeld: in de jaren dertig werden in een kerkgenootschap de leden van de NSB onder censuur gesteld. Of "Waarom ondersteunen wij deze club wel en die club niet?" Dat vind je dan weer terug in oude notulen. En ten derde natuurlijk als geschiedschrijving.

Een gemeente die problemen heeft met archiefbeheer zou ik willen aanraden: vraag advies bij een gemeentef- of streekarchief. Die verstrekken dat gratis en geven ook aan dat het archief (van voor bijvoorbeeld 1970) in bewaring kan worden gegeven. Ze komen desgevraagd langs om te kijken, kunnen zeggen wat je weg mag gooien en wat je moet bewaren.

En dan is er nog het heikele onderwerp: de digitaliseringsslag, de usb-stickjes die overal rondslingeren en

de diskettes die ik niet meer lezen kan. Als we zo iets krijgen zeg ik: "lever ook de bijbehorende PC maar"

maar die is er natuurlijk niet meer. Dus: als je een nieuw opslagmedium krijgt: Alles overzetten!"

Een buitengewoon enthousiaste archiefbeheerder bleek alle oude en belangrijke archiefstukken met Velpon in plakboeken te hebben ingeplakt. Dat je dan de achterkant niet kon lezen, vond hij geen probleem

En zo zouden we het willen zien

Waartoe zijn we op aard?

Tekst Jos Aarnoudse **Beeld** PR Grote Kerk Dordrecht

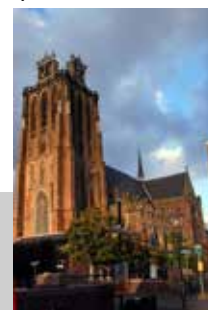
In maart van dit jaar kwam een interessante bundel uit onder redactie van Gabriël van den Brink, getiteld 'Waartoe is Nederland op aarde?' Het is een boek dat gaat over identiteitspolitiek. Zoals wel bekend, verkeert Nederland in een identiteitscrisis. Maar gelukkig zijn we niet de enigen. Wat zijn onze ankerpunten in een tijd van globalisering en digitalisering, nu deze in ieder geval niet meer liggen in het overgeleverde geloof of in de beschutting van een alomvattende zuil? Een nieuw teruggrijpen op het eigene, het historische ook. In het boek, maar de auteurs zijn niet de eerste, wordt de hang naar erfgoed (dat dan door veel mensen als authentiek wordt gelabeld) geïdentificeerd in dit kader. Erfgoed geeft nog iets van stabiliteit en continuïteit.

Het is net als de TV-commentatrice bij het koninklijk huwelijk van prins Harry en Meghan Markle. Zij legde uit dat juist de combinatie van traditie en vernieuwing goed was. Niet omdat vernieuwing mensen hoopt geeft op mogelijke verandering. Maar omdat de traditie laat zien dat in alles wat er al verandert er toch ook nog dingen hetzelfde blijven. "En dat troost de mensen", was haar commentaar. Zie hier de omkering van het sentiment in een aantal decennia. Gelukkig: toch ook nog dingen die hetzelfde blijven!

De gemeenten in onze Protestantse Kerk in Nederland heeft door haar geschiedenis een groot aantal monumentale kerkgebouwen in haar portefeuille. Het hoorde en hoort wel een beetje bij de identiteit van (een deel van) onze kerk, dat we de kerken en kerkjes waar het vaak ooit begon in onze steden en dorpen in stand proberen te houden. Tegelijk vallen deze gebouwen, zoals bij tijd en wijle het hele christendom als zodanig, ten prooi aan de hang naar erfgoed. Hoe gaan we daar goed mee om? Je kunt

zeggen: zorg dat je er voldoende munt uit slaat. Daaraan vooraf gaat echter de vraag: waarom zou je dat willen? Wat is de betekenis van ons gebouw voor ons kerk-zijn? Er is een stroming die zegt: niks. Gelovigen zijn per definitie 'sojourners', trekkers. Het gaat om het vormen van gemeenschappen die elkaar en de omgeving dienen vanuit het geloof in en de navolging van Christus. Er is een stroming die zegt: alles. Een ruimte voor aanbidding met een eigen gewijdestilte, met een sfeer van verkondiging, gebed en viering, is een eminente bouwsteen voor het gevonden worden door God. Het zal er wel ergens tussenin liggen.

Maar in hoeverre kan en wil de kerk een uitvoerder zijn van erfgoedbeleid dat door een merendeels seculiere samenleving wordt geformuleerd, of door niet-gelovige liefhebbers wordt verlangd (en vaak mede gefinancierd)? In hoeverre is ons (monumentale) kerkgebouw een bruikbaar instrument in de troostende werking, niet van 'de traditie' of van 'het gebouw', maar van God en van het Evangelie van Jezus Christus? Er waren andere tijden, maar het zou wel eens kunnen zijn dat erfgoed een goed aanknopingspunt is om in gesprek te komen met mensen over identiteitsvragen. Het doel van de kerk is geen monumentenbeheer, dat moge duidelijk zijn. Dus er is in de huidige tijd ook een grens aan wat een levende gemeente aan haar huisvesting spendeert. Tegelijk: zorg dat je je monument weet te benutten voor de troost van het Evangelie. Dan is het geld dat je er aan uitgeeft zeker niet weggegooid, maar ook kerkelijk gesproken welbesteed.

Stelling van de maand

Heeft u een mening, wilt u erop reageren? Laat het ons weten via: info@kerkrentmeester.nl

In een volgend nummer van Kerkbeheer schrijven we nog weer iets over dit onderwerp naar aanleiding van de reacties en poneren we een nieuwe vraagstelling van de maand.

De stelling:

Een (monumentaal) kerkgebouw met uitstraling is niet een last, maar, in een tijd die verlangt naar troost door het blijvende, een missionaire kans.

Digitaal archief

Tekst en beeld Wim A.B.

Werken met digitale documenten vraagt evenveel aandacht voor opslaan en beheren als het werken met papieren varianten. In dit artikel wordt aandacht besteed aan onderwerpen die betrekking hebben op de manier waarop digitale documenten voor korte en lange termijn worden bewaard. Er worden enkele diensten besproken die dit opslaan ondersteunen. De menselijke factor in gebruik van digitaal werken is, en blijft, de grootste risicofactor waar het gaat om de veiligheid van verwerken en opslaan.

Van papier naar digitaal

Sinds 1980 is de Nederlandse samenleving veranderd. Wie toen in de spits een foto nam van reizigers op een treinstation zag wachtende mensen met een krant of boek. Zij vullen de tijd van het wachten in met lezen. Wie vandaag op het station dezelfde foto neemt ziet nog steeds mensen lezen, maar dan op een smartphone, tablet of e-reader. Het lezen is gebleven maar de middelen zijn veranderd. De invloed die digitalisering op onze samenleving heeft is ongeëvenaard. Niet alleen de middelen zijn veranderd maar ook de beschikbaarheid van informatie, in welke vorm dan ook, is toegenomen en complex geworden. Om bij het treinstation te blijven; wie wil weten hoeveel vertraging een trein heeft kijkt naar de digitale vertrekboarden of raadpleegt zijn NS-app op de smartphone. Ook de hoofdconducteur heeft zijn kniptang ingeruild voor een digitale tablet met scanner.

Het voorbeeld laat zien dat de veranderingen vanzelfsprekend doorgaan. Dit artikel gaat daarom uit van de gedachte dat niet een terugblik naar de 'veilige' en 'overzichtelijke' oude wereld de oplossing is voor een bespreking maar dat een vooruitblik naar een 'overzichtelijke' en 'slimme' wereld de manier is om digitalisering te bespreken. Het gebruiken en bewaren van informatie is van alle tijden. De hoeveelheid informatie waarover mensen kunnen beschikken is gigantisch. Het is meer de vraag hoe slim mensen deze informatie beschikbaar maken.

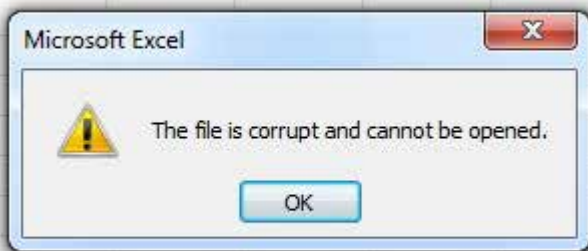
We kennen de uitspraak "papier zal nooit verdwijnen". Het is zelfs een feit dat er in het digitale tijdperk meer papier wordt gebruikt dan ooit tevoren. Maar er was een tijd

zonder papier. Informatie was beschikbaar in verhalen en liederen. Wie vooruit kijkt zou dan ook mogen verwachten dat de opslag van informatie in de toekomst nog anders wordt vorm gegeven dan nu het geval is. Wat blijft, we willen dingen bewaren onafhankelijk van de bedenkers en schrijvers. Opslaan is dus van alle tijden.

Wat is eigenlijk digitale veiligheid

Feiten en fictie liggen dicht bij elkaar. Waar je mee vertrouwd bent geraakt voelt goed en daarmee voelt het veilig. Die veiligheid hangt samen met de voorspelbaarheid van de dingen die je weet. De papieren archieven zijn een zeker gevoel. Je kunt het vastpakken. Men is vertrouwd geraakt met conserveren van papier en perkament. In archieven liggen soms brieven en oorkondes van honderden jaren oud. Veilig achter glas, in het donker en in een brandvrije ruimte. We weten welke bedreigingen er zijn waardoor papier kan vergaan. Dat is met een digitaal bestand wel anders.

Wanneer u en ik op onze computer een tekstdocument maken verschijnt dit op een beeldscherm. We zien de letters, en afhankelijk van het programma of de applicatie ziet het eruit of we op een papier schrijven. Maar nog steeds maken veel mensen een uitdraai op een printer om even na te lezen of het eruit ziet zoals gewenst. We willen het vast kunnen houden, met een pen verbeteringen aanbrengen, onderstrepen etc. etc. Maar wanneer we het opslaan, stopt voor velen van ons de kennis wat we eigenlijk bewaren. Dat is prima als we maar weten dat het terug te vinden is en opnieuw gelezen of gebruikt kan worden. Daar begint het onbekende en daarmee onze zoektocht naar veiligheid. Het grootste gevaar van een digitaal document is dat de codes waaruit een document is opgebouwd 'in de war raken' en verdwijnen. Het document wordt onbruikbaar. Vergelijk dit met het vergaan van papier waardoor de tekst onleesbaar wordt. Een beeld van de oude tijd geplot op onze hedendaagse digitale werkelijkheid. Dit is het eerste belangrijke onderdeel van digitale veiligheid: de codes waaruit documenten zijn opgebouwd moeten leesbaar blijven in de toekomst.

Een tweede onderdeel van veiligheid is het programma waarmee de tekst is geschreven. Soms ontvangt u een bestand wat u niet kunt lezen. We gaan ervan uit dat het bestand de goede codes heeft maar het programma waarmee u werkt is niet geschikt om de codes om te zetten in leesbare tekst. Sommigen die al lang van een computer gebruik maken herkennen dit omdat de teksten die gemaakt zijn met WordPerfect (één van de meest bekende tekstverwerkers uit het begin van deze eeuw) door huidige tekstverwerkers, bijvoorbeeld MS Word, eerst moeten worden 'vertaald' voordat ze weer leesbaar worden. Met teksten lukt dat vaak nog wel. Wie met rekenschema's of dataverzamelingen werkt heeft veel meer problemen. Deze programma's zijn vaker veranderd en gebruiken heel andere coderingen. Je kunt dan de bestanden prima bewaren maar zonder het juiste programma is de informatie onleesbaar geworden.

Een heel apart verhaal van dit tweede onderdeel is wanneer u wisselt van besturingssysteem op uw computer. Wie de software van Apple gebruikt weet dat teksten niet automatisch gelezen kunnen worden op een computer met Windows en omgekeerd. Natuurlijk zijn er aanpassingen mogelijk maar vaak is de tekst heel anders dan oorspronkelijk was bedoeld.

Een derde onderdeel van digitale veiligheid is het bewust veranderen van de codes van bestanden. Dit gebeurt door besmetting met computervirussen of hackers die onze computers binnendringen. De reden of bedoeling van dit vandalisme valt buiten de scope van dit artikel maar de bestanden zijn wel onbereikbaar geworden of verdwenen. Voor dit laatste onderdeel is veel aandacht in de media. De eerste twee worden nauwelijks benoemd maar zorgen juist voor veel problemen in de toekomst. Bij digitaal archiveren zijn alle drie onderdelen van even groot belang.

Vertrouwen in een digitale wereld

Opslaan is een vanzelfsprekend woord geworden. De beleving of iets veilig is opgeslagen gaat gelijk op met een gevoel en mening over veiligheid. Een tekst wordt opgeslagen op een computer, vaak op de harde schijf in een computer. Voor de mensen die al lang met een computer werken was er een tijd dat zij hun bestanden bewaarden op een diskette. Vandaag imiteren gebruikers van computers dit diskette gedrag door 'data sticks' te gebruiken, beter bekend als USB sticks. In ieder geval werden bestanden opgeslagen op een tastbaar medium dat je kunt meenemen naar een andere plaats. Het geeft een vertrouwd

gevoel. Maar is dit wel zo vertrouwd, zo veilig als wij denken? Bestanden op draagbare media (diskettes, harde schijven in laptops, data sticks, externe harde schijven) zijn kwetsbaar voor magnetische straling en kun je verliezen of kunnen gestolen worden.

Het werken in 'the cloud' heeft voor velen een omgekeerd gevoel van veiligheid. De bestanden gaan via internet naar een server ('internetcomputer') op een onbekende plek in de wereld. Waar die staat, wie er op kan kijken of wat er mee gebeurt: u kunt het niet 'zien'. En juist in het zien en voelen zit een sterk gevoel van veiligheid. Maar is dit wel zo onveilig? Opslaan op een harde schijf gaat via dezelfde route en wanneer de server in hetzelfde gebouw staat gebruikt u ook netwerkkabels. Juist bij het werken in *the cloud* gelden strenge regels en zijn veel veiligheidsmaatregelen getroffen om bestanden te sturen en te ontvangen.

Veilig werken, bescherming

Om heel veel redenen zijn er mensen en instanties die kwaadwillende bestanden en virussen rondsturen over en via het internet. Deze vormen voor de digitale archieven een groot gevaar. Dit begint op het moment van productie. Voor welke organisatie u ook werkt, de bescherming van de bron (uw computer) is in eerste instantie uw grootste en eerste zorg. De volgende aandachtspunten gelden hiervoor:

- Gebruik een computer die voorzien is van een actueel besturingssysteem (bijvoorbeeld Windows 10) en waarop alle relevante veiligheidsupdates van het besturingssysteem zijn geïnstalleerd.
- Maak duidelijke afspraken met uzelf welke informatie van het internet op uw computer mag staan. Wie bankzaken doet met zijn computer ziet in de opdrachtregel van de browser een groen slotje staan. Dit betekent dat er een veilige verbinding met uw bank is. Staat dit slotje er niet, bedenk dan of u die pagina wel wil bezoeken. U wilt er in ieder geval geen bestanden van downloaden.
- Open alleen e-mail van mensen en instanties die u kent of vertrouwt. Bedrijven waarschuwen u ook regelmatig dat in naam van een bekend bedrijf valse e-mails in omloop zijn.
- Gebruik actuele en bekende virus beschermingssoftware.
- Gebruik alleen Wifi en andere internetverbindingen van vertrouwde netwerken. Het is fijn dat ieder

Virus- en bedreigingsbeveiliging
Geen acties vereist.

Prestaties en status van apparaat
Het statusrapport bevat aanbevelingen voor uw apparaat.

Firewall- en netwerkbeveiliging
Geen actie vereist.

App- en browserbeheer
Geen actie vereist.

winkelcentrum Wifi aanbiedt maar wanneer u daarmee verbinding maakt weet u dan wat er met de bestanden op uw tablet of smartphone gebeurt?

- Gebruik bij voorkeur geen data-sticks (USB-sticks), zeker niet van anderen. De mogelijke werking en besmetting van zo'n stick kan niet door iedere beschermingssoftware worden gevonden. Dit geldt ook voor cd's en dvd's van anderen. De aanpak voor overzetten van grote hoeveelheden bestanden vindt u verderop in dit artikel.

Veilig bewaren

Wie de notulen van de kerkenraadsvergadering heeft gemaakt wil die ook graag echt veilig opslaan. Opslaan op een manier zodat ze bewaard worden voor iedereen die het recht heeft deze te lezen. Belangrijk is dat u de verantwoordelijkheid niet kunt overdragen aan anderen. Wanneer u de notulen naar anderen verzendt, bijvoorbeeld per e-mail, moeten er afspraken zijn hoe de ontvanger met de bestanden omgaat. De wet op de privacy (vastgelegd in de AVG regels, zie verderop) vraagt van u hier rekening mee te houden.

Digitaal veilig bewaren betekent dat de code ook voor langere tijd leesbaar moet blijven. Digitale opslagmedia zijn net als papier gevoelig voor veroudering. Door veroudering raakt de code langzamerhand in de war en wordt onleesbaar. De enige remedie hiertegen is bestanden op meerdere opslagmedia te bewaren en regelmatig opnieuw op te slaan. Hier wordt de meerwaarde van vooral clouddiensten zichtbaar. Bij gerenommeerde cloudopslag rouleren de data over meerdere servers en zorgt de aanbieder van de diensten (de provider) ervoor dat opslagmedia worden vervangen wanneer die onbetrouwbaar dreigen te worden. Grote ondernemingen hebben vaak eigen IT diensten om dit te regelen. In de kerkelijke wereld is dit niet gebruikelijk waardoor de stap naar een cloudoplossing heel verstandig is.

Veilig opslaan is ook regelen dat alleen de mensen die daar recht op hebben bij de bestanden kunnen komen. Hier zijn drie wegen in te onderscheiden:

1. De bron; het apparaat waarop u werkt moet met wachtwoord zijn beveiligd zodat alleen u bij de

bestanden kunt komen. Wanneer u wegloopt en uw computer onbeheerd achterblijft, log dan uit. Voor Windows gaat dit eenvoudig door de toetscombinatie [Windowstoets + L] in te drukken. Bij heel gevoelige documenten kunt u de documenten zelf ook van een wachtwoord voorzien.

2. Het transport; bijvoorbeeld naar een externe schijf via netwerkkabels of Wifi. Wifi-signalen kunnen gemakkelijk worden onderschept. Bekabeld werken heeft de voorkeur maar dan moet de verbinding zo rechtstreeks mogelijk verlopen als mogelijk is.
3. De opslag; bijvoorbeeld een externe schijf (dit kan dus ook een serverschijf in een gebouw zijn) of cloudopslag. Ook hier gaat het erom dat er belemmeringen zijn om de bestanden te kunnen openen. Dit kan een wachtwoord zijn voor een hele schijf, een wachtwoord voor een groep schijven of een cloudopslag. Bij Office 365 kunt u opslaan in een zogenaamde OneDrive opslag. Hierin kan worden aangegeven wie wat mag lezen. We noemen dit het rechtenbeheer. Overigens lijkt dit heel erg op het rechtenbeheer in een papieren archief. Ook daar mag niet iedereen zomaar elke kast open maken.

Denkt u er nog even aan hoe u bestanden opslaat. Kies een formaat wat ook voor langere tijd door ieder programma te lezen is. Zo kunt u voor tekstbestanden een zogenaamd open source formaat kiezen. Wilt u dat iets alleen maar leesbaar is maar niet veranderbaar, sla het dan op in een zogenaamd PDF formaat. Dit formaat is behoorlijk definitief in de lay-out en kan tot in lengte der dagen door verschillende programma's gelezen worden, inclusief tabellen en beeldmateriaal. Ook in de PDF formaten zijn weer meer mogelijkheden en veiligheidsgraden. Dit blijft in dit artikel buiten beschouwing.

den een zogenaamd open source formaat kiezen. Wilt u dat iets alleen maar leesbaar is maar niet veranderbaar, sla het dan op in een zogenaamd PDF formaat. Dit formaat is behoorlijk definitief in de lay-out en kan tot in lengte der dagen door verschillende programma's gelezen worden, inclusief tabellen en beeldmateriaal. Ook in de PDF formaten zijn weer meer mogelijkheden en veiligheidsgraden. Dit blijft in dit artikel buiten beschouwing.

Veilig verspreiden

Wie de notulen van de kerkenraadsvergadering heeft gemaakt wil die graag verspreiden naar de kerkenraadsleden, en niet naar iedereen in Nederland. Dit vraagt vooral discipline. Maak hierover afspraken zoals:

- Wij gebruiken een e-mailadres van de kerkenraad om

Wie de notulen van de kerkenraadsvergadering heeft gemaakt wil die graag verspreiden naar de kerkenraadsleden, en niet naar iedereen in Nederland

de notulen door de scriba/secretaris te laten verzenden aan de kerkenraadsleden. Deze e-mail mag nooit naar anderen worden doorgestuurd.

- Kerkenraadsleden wissen hun bestanden wanneer hun ambtstermijn is afgelopen.
- De scriba/secretaris bewaart op een afgesproken plaats alle bestanden en draagt zorg voor een veilige opslag (zie boven).
- Een nog betere oplossing is: wij delen de bestanden met kerkenraadsleden vanaf een gemeenschappelijke opslag in de cloud. Kerkenraadsleden mogen die bestanden opslaan en printen maar moeten die na de vergadering weer wissen of inleveren voor vernietiging.
- Een veilige variant is om kerkenraadsleden en kerkelijke werkers een e-mailadres van hun kerk te geven. De kosten zijn hiervoor laag omdat het om non-profit gebruik gaat. Dit maakt het gemakkelijker voor een beheerder om het 'transport' virusvrij en veilig te houden.

Veilige aanbieders

Omdat kerken vaak geen eigen IT dienst hebben (overigens soms wel heel bekwaame gemeenteleden) is men aangewezen op oplossingen van partijen buiten de eigen organisatie. Op afstand zijn de twee grote aanbieders in Nederland hiervoor favoriet:

- Microsoft Office 365. Een combinatie van opslag in de cloud en de daarbij zichzelf updatende tekstverwerker, spreadsheet en e-mailbeheer. Microsoft geeft aanzienlijke kortingen aan non-profit gebruikers. Zie de website https://www.techsoup.nl/about-pngoprogramme_nl. Wilt u meer weten wat hier mogelijk is kijk dan eens op <https://support.office.com/>.
- Google voor non-profit organisaties. Zie <https://www.google.com/intl/nl/nonprofits/>. Dit is een aanbod wat identiek is aan de omgeving die iedereen gebruikt met Gmail en Google Drive maar dan met de garanties van een zakelijk account. Die heeft vooral betrekking op de belofte dat de gegevens beter worden beschermd dan bij particulier gebruik. Ook zijn er meer aanvullende programma's beschikbaar.

Verder worden er oplossingen aangeboden door zakelijke aanbieders die soms gebruik maken van een Office 365 aanbod, soms ook in eigen beheer de bestanden opslaan. Bij deze aanbieders moeten de afspraken over toegang, bewaartermijnen, verhuisbaarheid en snelheid heel nadrukkelijk worden vastgelegd in een afspraken overeenkomst, het Service Level Agreement genaamd.

Samenhang met GDPR / AVG

Wie gegevens opslaat van personen moet al langere tijd verantwoording afleggen wat er wordt opgeslagen en hoe dit wordt opgeslagen. Op 25 mei 2018 is de Algemene Verordening Gegevensbescherming ingegaan, beter bekend als AVG. Internationaal wordt dit aangeduid als GDPR, General Data Protection Regulation. Dit heeft nadrukkelijk betrekking op het digitaal archiveren van gegevens. Voor een papieren archief gelden andere regels. Wie meer wil weten over de AVG kan dit nalezen op de website van de autoriteit persoonsgegevens.

Digitalisering blijft mensenwerk

Hoe behulpzaam techniek ook kan zijn, het blijft mensenwerk. Wie zorgvuldig met bestanden wil omgaan moet zich bewust zijn van de afspraken en werkwijze in zijn eigen kerk of werkgroep. De 'digitale etiquette' is een kwaliteitsnorm voor verstandig omgaan met informatie. Digitaal werken gaat snel en versluiert hoeveel zorg en aandacht aan veiligheid wordt besteed. Bovendien is veilig werken vaak synoniem aan gebruik van wachtwoorden en min of meer omslachtig opslaan en bewaren van zaken. We moeten ons die houding vooral eigen maken en het als vanzelfsprekend beschouwen oog te hebben voor veilig werken.

► **1 juli uiterlijke publicatieplicht ANBI**

1 juli is een belangrijke datum voor kerkgenootschappen. Op die datum moeten namelijk de jaarcijfers over 2017 gepubliceerd zijn.

► **Inspiratiefestival 2018:
Geloven in beweging**

De Protestantse Theologische Universiteit (PthU) en de Protestantse Kerk organiseren samen met de Wereldraad van Kerken en de Eilander kerken, dit inspiratieweekend op Terschelling. Toe aan vernieuwing in kerk of geloof? Zet dan 26, 27 en 28 oktober vast in je agenda! www.pthu.nl/inspiratiefestival/

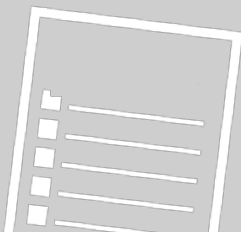
Kalender voor kerkrentmeesters

Juli / augustus:

- Rappelleren van gemeenteleden die hun toezegging voor de betreffende termijn, indien die verstreken is, nog niet hebben betaald.
- Betaling Maandnota.
- Bespreking meerjaren onderhoudsplan

September:

- Voorgescreven overleg (ord. 11-6-1) met college van diakenen en kerkenraad en andere daarvoor in aanmerking komende organen over de op basis van het beleidsplan op te stellen begroting en de invulling van het collecterooster.
- Betaling Maandnota
- Bespreking aanpak actie Kerkbalans 2019 (Voor doelgroepenbeleid voeren: zie modelbrieven op website www.kerkbalans.nl)
- Voorbereiding stookseizoen (ketelinstallatie van de centrale verwarming controleren, e.d.).
- Publicatie in kerkblad over stand van zaken actie Kerkbalans 2018
- Vaststelling van het gemeentelijk beleidsplan

Voorlichtingsboek 'Ruimte'

Leverbaar is het boekje *Ruimte* dat voor verschillende doeleinden geschikt is. In de eerste plaats kan het gebruikt worden voor de belijdeniscatechisanten om hun informatie te geven over de financiële behoefte van kerk en plaatselijke gemeente, over de bestuurlijke opbouw van de kerk, enz. Verder is dit boekje uitermate geschikt om uit te reiken aan de vele vrijwilligers die zich voor de plaatselijke gemeente inzetten. Tenslotte kan dit boekje op gemeenteaavonden gebruikt worden om informatie te geven over de gehele organisatie van kerk en gemeente. *Ruimte* is een fraai geïllustreerd boekje, dat informatie biedt die van belang is voor alle leden, die wat meer over kerk en gemeente dienen te weten.

De prijs voor dit boekje, bedraagt € 2,92 (VKB-ledenprijs € 2,65) exclusief verzendkosten.

Handleiding voor kerkrentmeesters

Leverbaar is de 20e en herziene druk van de Handleiding voor kerkrentmeesters. Het boekje is een naslagwerk en verwijsgids voor iedereen die in dienst van de kerk bezig is met de facilitaire ondersteuning van het gemeentewerk. De kosten voor de handleiding zijn € 14,58 (VKB-ledenprijs € 13,25) exclusief verzendkosten.

Het voorlichtingsboekje en de handleiding zijn verkrijgbaar via de webshop: www.kerkrentmeester.nl. Of per e-mail via info@kerkrentmeester.nl.

Aanstelling en betaling kerkmusicus

Tekst Jos Aarnoudse

Er komen regelmatig vragen op het VKB bureau binnen die samenhangen met de positie van kerkmusici. Over het algemeen gaat het dan in de Protestantse Kerk om organisten. Er zijn ook gemeenten die een cantor of cantrix in dienst hebben. Ook zijn er gemeenten die structureel andere uitvoerende musici dan organisten kennen, maar ik ken geen gemeenten die anders dan een organist professionele musici in dienst hebben. Wanneer professionele musici worden ingeschakeld gaat het meestal om ad hoc verbintenissen (zoals bij de uitvoering van een cantatedienst). Hoe dit ook zij: er leven nogal wat vragen over de positie en de beloning van kerkmusici. Dat is ook wel begrijpelijk, want de regelingen die daartoe in onze kerk zijn ontworpen lopen niet over van eenvoud en transparantie. We hebben als VKB al eens aangedrongen op een update van de systematiek. In een interview dat ik hield met twee heren van de Dienstenorganisatie die zich met de materie bezig houden (Hoekstra en Hoogendoorn, zie Kerkbeheer oktober 2017, p 19 e.v.) werd gemeld dat men voornemens is dit zeker aan te pakken.

Ondertussen is het van belang te zien, dat de figuur van de kerkmusicus er niet zomaar één is. In de kerkorde van de Protestantse Kerk staat hij of zij niet ergens onder 'kerkelijke werkers en overige functies'. Nee, aan de eredienst is een gehele

Ordinantie gewijd en daar wordt ook de plaats van de kerkmusicus in besproken (Ordinantie 5 artikel 6). Wat betreft de aanstelling wordt geregeld dat de kerkmusicus "hetzij op arbeidsovereenkomst hetzij op basis van vrijwilligheid wordt aangesteld volgens de bepalingen van de generale regeling voor de kerkmusici" (Ord. 5.6.3). Meer smaken zijn er niet.

En dan wringt er in de praktijk een schoen, blijkt uit de vragen die worden gesteld. Want gemeenten, kerkrentmeesters, maar ook organisten, cantores en musici willen nogal eens afwijken van deze regels. En zolang er geen haan naar kraait, worden er ook geen vragen gesteld, wat overigens niet wil zeggen dat het dan in de haak is. Achtergrond van de regels is natuurlijk dat de kerkmusicus die er zijn/haar beroep van heeft gemaakt ook naar waarde (en sociaal zeker) moet worden beloond (en soms tegen zichzelf beschermd). Onlangs kwam er een vraag binnen waarin de volgende situatie werd voorgelegd: "wij hebben met onze organist een vaste component afgesproken, daarvoor betalen we gewoon een salaris, maar voor structureel meerwerk betalen we hem op basis van nota's die hij indient, mag dat?" Mijn tegenvraag is dan altijd: zou u dat uw predikant ook willen voorstellen? We betalen u voor 50% op basis van een beroepsbrief en voor de rest als zzp'er, vindt u toch

wel goed, dominee? Meestal is het antwoord dan: nee natuurlijk niet, bovendien zou de dominee dat niet pikken, en anders zijn of haar Bond van Predikanten niet. Oh, maar jullie organisten pikken dat wel? Sterker, hoor ik van de andere kant dan soms: ze willen het zelf, want dan krijgen ze wat meer. Maar, zeg ik dan: tegen welke prijs later of bij ziekte en ongeval?

Mag het fiscaal? Wij vroegen het onze fiscaal-juridisch adviseur. Hij was vrij duidelijk. Hoewel de wet DBA (Deregulering Beoordeling Arbeidsrelaties) qua handhaving voorlopig is opgeschort, vanwege ongewenste neveneffecten, staat de bottom line van deze regelgeving niet ter discussie, namelijk dat men schijnzelfstandigheid wil tegen gaan. Wie iemand in dienst heeft en hem of haar daarnaast als zzp'er hetzelfde werk laat doen in een zelfde organisatorisch verband, kan niet rekenen op clementie van de belastingdienst. Conclusie: bij gewenste flexibiliteit dienen er gewoon (verloonde) overuren te worden uitbetaald, en bij structureel meerwerk dient de arbeidsovereenkomst te worden aangepast.

■ Vertrek directeur Jouke Jongsma bij SBKG Noord-Nederland

Na zestien jaar dienstbaar te zijn geweest ten behoeve van het kerkelijk erfgoed in Noord-Nederland zal onze directeur Jouke Jongsma onze organisatie verlaten. Vanaf 22 mei is Jongsma aangesteld als wethouder in, wat hij steevast de mooiste gemeente van Friesland noemt, de gemeente Ooststellingwerf. De werkzaamheden van de heer Jongsma worden voorlopig intern ingevuld.

De Stichting Beheer Kerkelijke Gebouwen Noord-Nederland stelt zich primair ten doel alle kerkgemeenschappen en overige kerkeigenaren in de provincies Fryslân, Groningen, Drenthe en Noord-Holland [het gebied boven het Noordzeekanaal] te ontzorgen en te ondersteunen bij alle vraagstukken waar zij in de praktijk mee te maken hebben op het gebied van gebouwen, mensen, financiën en organisatie. De SBKG Noord-Nederland is een Erkend Monumenten Adviesbureau en draagt het ERM restauratie – kwaliteit – monumenten keurmerk.

■ Ode aan het koper in kerken

Glanzend geelkoper vormt een belangrijk onderdeel van het Nederlandse kerkinterieur. De kroonluchters bepalen het licht en daarmee de sfeer in een kerkgebouw. Koperen kandelaars, koorhekken, lezenaars, doopvonten en doopbogen vormen een uiterst waardevol onderdeel van onze kerkgebouwen. Het ambacht van geelgieten wordt echter nog slechts door weinigen uitgeoefend. Om aandacht te trekken voor deze eeuwenoude kunstvorm is het boek *Koper in Kerken, geelgieters en hun werk in Nederlandse kerkgebouwen* verschenen. Een uitgave van de Vereniging Beheerders Monumentale Kerkgebouwen en de Stichting tot Behoud van het Oud Hollands Gietersambacht.

De publicatie is een vervolg op *De Kunst van het Geelgieten*, dat in 2011 verscheen van de hand van Dorota Gazy en Jan Tolboom. Hun teksten zijn geactualiseerd en uitgebreid met onder andere bijdragen van Marco Blokhuis, erfgoed specialist voor het

protestantisme bij de afdeling Erfgoed in Kerken en Kloosters van Museum Catharijneconvent in Utrecht, over kerkelijk koperwerk in het algemeen en koperen doopbogen in het bijzonder. Het fraai vormgegeven boek is voorzien van duidelijke illustraties van de beschreven objecten en toont deze toegepast in diverse kerkinterieurs.

Koper in Kerken, geelgieters en hun werk in Nederlandse kerkgebouwen leert veel over het gietersambacht, de techniek, de modellen, de gietproducten, de opdrachtgevers en de aanpassingen aan de moderne tijd. Kroonluchters tonen alle fasen van energietoepassingen: van kaarsen via olie en gas naar elektriciteit, van gloeilamp tot led. Vele kroonluchters zijn in de loop van de tijd voor de nieuwste lichtbronnen geschikt gemaakt.

De uitgave is te bestellen bij het bureau van de VBMK, info@vbm.nl. De prijs bedraagt € 12,50.

Het koperwerk aan de preekstoel in de Grote Kerk van Maassluis

De orgelbank

De orgelbank van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer biedt plaatselijke kerken en gemeenten de mogelijkheid hun pijporgel te koop aan te bieden.

Afgelopen maand is een nieuw orgel ingeschreven. Het betreft een mechanisch orgel met 20 stemmen verdeeld over Hoofdwerk, Bovenwerk en Pedaal. Het orgel is gebouwd in 1966 door B. Pels & Zoon te Alkmaar voor de Wederkomstkerk in 's-Hertogenbosch. In totaal zijn er momenteel 6 orgels in de Orgelbank opgenomen. Alle aangeboden orgels kunt u raadplegen op onze website kerkmarkt.nl in de rubriek orgelbank.

Voor gedetailleerde informatie over de orgelbank kunt u contact opnemen met:
Centraal Bureau VKB Tel. (078) 639 36 63
E-mail n.dejong@kerkrentmeester.nl

Tom Nauta Nieuwe Kerk te Utrecht

WIE:

Tom Nauta (38) is ouderling-kerkrentmeester van de Nieuwe Kerk in Utrecht, waar hij met zijn vrouw en drie kinderen woont. Sinds 2008 is hij actief bezig met het beheer van de kerk en sinds 2016 in de rol van ouderling-kerkrentmeester. Als ondernemer is hij in het dagelijks leven bezig met het verbouwen van woningen.

De Nieuwe Kerk in Utrecht is een wijkgemeente binnen de Protestantse Gemeente Utrecht (PGU). De wijkgemeente opereert min of meer als zelfstandige gemeente, maar er is wel een overkoepelend college van kerkrentmeesters waarin elke wijkgemeente is vertegenwoordigd. In de jaren 80 dreigde de kerk door een laag bezoekersaantal te sluiten, maar door de kracht van gebed is de kerk weer gaan groeien, waardoor de kerk nu regelmatig helemaal vol zit met veel twintigers en dertigers.

WAAROM:

Tom ziet in de rol van kerkrentmeester een manier om zijn talenten in te zetten voor de kerk en daarmee voor Gods Koninkrijk. "Het voelt bijzonder om als kerkrentmeester verantwoordelijk te zijn voor een mooi gebouw en andere 'aardse' zaken. Het gebouw bevat authentieke elementen, maar is deels ook modern ingericht. Het is mooi om dat terug te zien in de diensten, waarbij bijvoorbeeld orgelmuziek wordt afgewisseld met aanbidding met een muziekgroep"

UITDAGING:

Een grote uitdaging is momenteel de groei van de kerk. "Als kerkrentmeester wil ik de veiligheid van de bezoekers waarborgen, waardoor het bijplaatsen van stoelen geen optie is. Aan de andere kant kan het ook niet de bedoeling zijn dat er mensen naar huis worden gestuurd, omdat er geen plaats is in de kerk. Omdat de keuzes die je daarin neemt gevolgen hebben voor de manier waarop je kerk bent, is dit iets wat je niet alleen als kerkrentmeester kunt bepalen, maar waarin de hele kerkenraad betrokken moet zijn. Een overkoepelende organisatie als de PGU kan in deze situatie een voordeel zijn, maar omdat het beleid vooral gericht is op een krimpende PGU, levert dit ook wel wijziging op."

TROTS:

Trots is Tom op de verbouwing van het liturgisch centrum van de kerk, die in de zomer van 2015 is uitgevoerd. Het oude liturgisch centrum was in de jaren 60 gerealiseerd en had veel vaste elementen, zoals een kansel, wat een multifunctioneel gebruik van de ruimte in de weg stond. Na de verbouwing kan de ruimte veel flexibeler worden gebruikt en is er meer eenheid in het interieur van het kerkgebouw, dat stamt uit 1910.

Beeld: Inge Kalle-den Oudsten

"Het voelt bijzonder om als kerkrentmeester verantwoordelijk te zijn voor een mooi gebouw en andere aardse zaken"

"Een grote uitdaging is momenteel de groei van de kerk"

TIP:

"Als kerkrentmeester ben je vaak gericht op de meer 'aardse' zaken, zoals financiën en gebouwen. Het is daarom belangrijk om in de beslissingen hierover steeds te blijven realiseren wat het doel is waar je deze middelen voor inzet."

De archivaris

Tekst Bert van Rijssen **Beeld** Piet Hoeksel

Dit keer in de rubriek "in dienst van de kerk" geen medewerker van een Protestantse gemeente maar een werker in de wijngaard van Rooms-Katholieken huize. Het betreft Piet Hoeksel (70) die als vrijwilliger werkzaam is als archivaris voor de H. Thomasparochie in Alphen a/d Rijn. Piet Hoeksel werd geboren in Amsterdam en woont sinds 1963 in Alphen a/d Rijn. Hij volgde een opleiding tot onderwijzer in het basisonderwijs en was vanaf 1986 directeur van een basisschool. Nu is hij gepensioneerd en besteedt hij een deel van zijn vrije tijd aan vrijwilligerswerk.

Hoe bent u archivaris geworden?

"Geschiedenis heb ik altijd leuk gevonden. Ooit heb ik artikelen geschreven voor de historische vereniging en historisch onderzoek uitgevoerd naar de sigarenindustrie, de armenzorg en de joodse gemeente in Alphen a/d Rijn. De Bonifatiusparochie, één van de voorgangers van de H. Thomasparochie waar ik parochiaan van ben, had een oud archief. De archivaris kreeg gezondheidsklachten en ik heb toen van hem het archief overgenomen."

Wat drijft u om vrijwilliger te zijn?

"Ik vind de betrokkenheid bij het verleden leuk. En beroepskrachten zijn onbetaalbaar; de parochies zijn te klein om dat zelfstandig te doen. Het is ook geen weektaak, ik ben er twee à drie ochtenden in de week mee bezig. De meeste tijd gaat zitten in het opschonen van bestaande archieven, het kort beschrijven en inpakken, zodat het daarna naar het gemeentearchief kan ter bewaring."

Waar bent u trots op?

"De H. Thomasparochie is een samenvoeging van zes voormalige parochies in Alphen a/d Rijn en Hazerswoude. Al die archieven moeten worden samengebracht, gestructureerd en klaargemaakt voor overdracht aan de streekarchieven. En dan gaat het niet alleen over de archieven van de parochies zelf, maar ook van allerlei andere Rooms-Katholieke instellingen zoals het katholieke onderwijs, de armenzorg, ouderensponsions, enz. Die hebben nu hun eigen archie-

ven, maar vroeger viel dat allemaal onder het katholieke kerkbestuur. Toen bekend werd waar we mee bezig waren kwamen er ook particulieren met thuis bewaarde archieven, bijvoorbeeld dat van het Cecilia-koor, een van de kerkkoren. Ik ben al een paar jaar hiermee bezig en hoop over een jaar grotendeels gereed te zijn."

Kunt u iets zeggen over de archiefcultuur binnen de Rooms-Katholieke Kerk?

"Ieder bisdom heeft zijn eigen bisschoppelijke archivaris, maar meestal geen eigen archiefdienst, er is niet echt een traditie van archivariissen. De bisdommen hebben burgerlijke archiefbewaarplaatsen aangewezen waarmee overeenkomsten zijn gesloten en waar parochies hun archieven kunnen onderbrengen. Niet iedereen is daar blij mee, een eigen archief is toch een symbool van zelfstandigheid."

Zijn er bepaalde richtlijnen en voorschriften waar u zich aan dient te houden?

"Het Bisdom heeft een regeling Archiefbeheer. Hierin staat hoe te handelen bij o.a. bewaargeving en vernietiging van stukken. Zo moeten de jaarrekeningen, verantwoordingen en begrotingen bewaard worden, evenals doop- en trouwboeken. Andere zaken worden na een (vastgestelde) periode of na afhandeling weggedaan. Notulen en verslagen worden wel bewaard, maar bijvoorbeeld binnengekomen reclame-post gaat gewoon weg. Officieel moeten we aan het bisdom vragen of we het archief in bewa-

ring mogen geven. Hiervoor krijgen we dan een z.g. bisschoppelijke machtiging.

Voor inzage in de archieven door derden, is schriftelijke toestemming van de eigenaar vereist voor stukken jonger dan 50 jaar. Verder moeten we natuurlijk wettelijke termijnen aanhouden: 100 jaar voor geboorten, 75 jaar voor huwelijk, 50 jaar voor overlijden. Verder kent het bisdom een diocesane archiefcommissie. Deze kan de bisschop gevraagd en ongevraagd adviseren.

Als je verdere ondersteuning wilt bij je werk, kun je contact opnemen met de bisschoppelijke archiefconsulent."

Heeft u nog een advies voor beginnende archivariissen?

"Waar ik mezelf op betrap: als je aan het opschonen en bewerken bent, laat je er dan niet toe verleiden om te gaan lezen waar je mee bezig. Zit er zo neutraal mogelijk in, anders schiet het niet op."

Kasboek 1856

Het Classicale College voor de Behandeling van Beheerszaken (CCBB)

Tekst Adam van Bergeijk **Beeld** Bertus Noppers

Kerkrentmeesters hebben op minstens twee momenten per jaar contact met het Classicale College voor de Behandeling van Beheerszaken (CCBB). Voorheen, tot mei 2018, heette dit college het Regionaal College voor de Behandeling van Beheerszaken (RCBB). Kerkrentmeesters leveren voor 15 juni bij het CCBB de jaarrekening in van het voorafgaande jaar en voor 15 december de begroting van het komende jaar. Het CCBB kan voor nieuwe kerkrentmeesters nog onbekend zijn, maar ook voor de ervaren kerkrentmeester is een hernieuwde kennismaking nuttig. Daarom stellen we enkele vragen aan dhr. Bertus Noppers, voorzitter van het CCBB Utrecht. Hij was tevens voorzitter van het landelijk platform dat per 1 mei, vanwege de vorming van een Generaal College werd opgeheven. Het platform was een landelijk overleg waarin, tot 1 mei, alle negen RCBB's participeerden. Daarnaast waren vertegenwoordigers van de VKB, de Federatie van Diaconieën, de Waalse kerk, de Evangelisch Lutherse kerk en functionarissen van de vaste staf, zoals Juridische Zaken en Solidariteitskas aanwezig.

Wat is het CCBB?

Het regionale RCBB is veranderd in een classicaal CCBB naar aanleiding van een synodebesluit om de commissies te laten aansluiten bij de nieuwe indeling van de classes. Het CCBB bestaat uit vele vrijwilligers die veel cijfers en achtergronden onder ogen krijgen van alle gemeenten behorend tot de Protestantse Kerk in Nederland.

Bertus Noppers: "Het CCBB is een kerkordelijk verankerd lichaam dat tot taak heeft om toe te zien op de zorg voor de vermogensrechtelijke aangelegenheden van de gemeenten, de diaconieën en de classes binnen zijn rechtsgebied. Vermogensrechtelijke aangelegenheden zijn de werkzaamheden die door het college van kerkrentmeesters en het college van diakenen worden uitgevoerd. Het toezicht op de zorg voor kerkrentmeesterlijk beheer is ingegeven met de structuur van de kerk. De

onderlinge samenhang en het bewaren van de eenheid is een groot goed en wordt daarom op diverse manieren gearticuleerd in de kerkorde. Het toezien op het kerkrentmeesterlijk beheer is dan ook toegewezen aan bovenplaatselijke colleges, zoals het CCBB."

In iedere classis, er zijn er in totaal elf, is een CCBB werkzaam. Een CCBB bestaat uit minstens zeven personen. In totaal zijn er in de CCBB's meer dan honderd vrijwilligers werkzaam. Zij zien toe op onder andere jaarstukken zoals de begroting en de jaarrekening. Maar ook beoordelen zij de financiële situatie ten behoeve van het beroepingswerk, het beheer van onroerend goed, beleggingen en het oprichten of deelnemen aan stichtingen.

"Verder is er nog een Generaal College voor de Behandeling van Beheerszaken, dat het beleid van de CCBB's

Bertus Noppers

opstelt. De speerpunten van het beleid moeten nog worden bepaald, want de leden van het GCBB zijn pas sinds 1 mei door de synode vastgesteld. Het GCBB heeft een externe voorzitter, de heer Wim Oosterom uit Amersfoort. Het GCBB is in ieder geval van plan om uniformiteit aan te gaan bieden aan de CCBB's. Tot nu toe gebruikt iedere CCBB eigen modellen voor bijvoorbeeld de controle op jaarrekeningen en begrotingen. Daarin komt met de invoering van uniformiteit, verankerd in een nieuw programma met mogelijkheden voor het online aanleveren van gegevens, verandering. Daarmee wordt het voor de gemeenten en voor de vele vrijwilligers, die veel tijd steken in het CCBB-werk, makkelijker werken."

De taak van het toezicht door de CCBB's verschuift meer en meer in de richting van ondersteuning en begeleiding van gemeenten. Dat betekent dat er bij de CCBB's na-

druk wordt gelegd op preventief optreden. Een belangrijk onderdeel daarvan is een up-to-date beleidsplan met daarin opgenomen een meerjarenbegroting.

Wat komen CCBB's zoal tegen bij colleges van kerkrentmeesters?

"Het ontbreken van een meerjarenbegroting is de grootste zorg van de CCBB's. Bij een beleidsplan zou er, normaal gesproken, een financiële paragraaf aan toegevoegd moeten zijn. En dat voor tenminste vijf jaar. Natuurlijk hebben de meeste gemeenten wel voorzien in een begroting voor het komende jaar, maar aan bewustwording voor een begroting over meerdere jaren kan nog worden gewerkt. De meeste gemeenten, zei ik. Want, hoewel de noodzaak voor het tijdig inleveren van jaarrekening en begroting bekend is, zijn er toch enkele tientallen gemeenten te laat met het insturen of leveren in het geheel niets aan. Dat leidt tot extra inspanningen van het CCBB, want aan de kerkordelijke verplichting moet worden voldaan. Ook de verplichte ANBI-publicaties op de websites van de gemeenten worden niet altijd tijdig, en dat is per 1 juli, geplaatst. Dat brengt echter risico's met zich mee zowel voor de gemeenten zelf als voor de groepsbeschikking die de Protestantse Kerk in Nederland heeft."

De Protestantse Kerk in Nederland heeft een groepsbeschikking. Dat is een gevolg van een afspraak met de belastingdienst. De groepsbeschikking is van toepassing op alle tot de kerk behorende rechtspersonen (de

plaatselijke gemeenten, diaconieën en classicale vergaderingen). Hierdoor worden de administratieve lasten voor gemeenten beperkt. Lokale kerkenraden hoeven immers geen afzonderlijke ANBI-beschikking aan te vragen, maar kunnen wel profiteren van fiscale voordelen, zoals de vrijstelling van successie- en schenkingsrecht. Bij de ontvangen groepsbeschikking heeft de Protestantse Kerk in Nederland de verplichting om gemeenten te controleren op tijdige publicatie van gegevens die voor de ANBI-regelgeving zijn vereist. De belastingdienst controleert op zijn beurt weer de CCBB's. Anders gezegd: toezicht (de belastingdienst) op toezicht (de CCBB's).

"Verder constateren de CCBB's dat bij de financiële administratie van kerkelijke begraafplaatsen de post 'voorzieningen' vaak onvoldoende is onderbouwd waardoor er gelden op onjuiste manier worden overgeheveld naar de gemeente. Voorzieningen zijn dan onvoldoende gedekt door liquide middelen."

Belangrijke rol CCBB bij beroepen van predikant

Het CCBB heeft ook een belangrijke taak in de afgifte van solvabiliteitsverklaringen. Deze verklaringen zijn nodig bij het beroepen van een predikant. De mogelijkheid om de predikantsplaats ook in de toekomst te kunnen blijven bekostigen dient door de beroepende gemeente te worden aangetoond.

Bertus Noppers: "Per jaar worden er tussen de 150 en de 200 solvabiliteitsverklaringen afgegeven. In

toenemende gevallen gaat het om aanstellingen van predikanten in deeltijd."

Andere trends en ontwikkelingen die worden waargenomen door het CCBB

De CCBB ziet een toename aan aanvragen voor de verkoop van kerkgebouwen of overdracht van kerkgebouwen aan stichtingen.

"CCBB's worden in toenemende mate betrokken bij bemiddelingspogingen tussen kerkenraad en het college van kerkrentmeesters. Als financiële middelen afnemen, kan het niet anders of kerkrentmeesters worden voorzichtig in het begroten van toekomstige inkomsten en uitgaven."

Dat soort voorzichtigheid kan spanning opleveren tussen een ambitieuze kerkenraad en een behoedzaam opererend college van kerkrentmeesters.

"Het CCBB bemiddelt als daar om wordt gevraagd. Als de gemeente er onderling dan nog niet uitkomt, worden andere kerkordelijke mogelijkheden bekeken en doet een CCBB uitspraak. Gelukkig komt dat maar zeer zelden voor."

Bertus Noppers ging in 2010 met pensioen en heeft een financiële achtergrond als accountant. Hij werd lid van het (toenmalige) RCBB van de provincie Utrecht en volgde na enige tijd de voorzitter op. In mei 2016 werd hij voorzitter van het landelijk platform van RCBB's. Dat platform is, met de komst van de CCBB's en het GCBB opgeheven.

Tijdens de vergadering van de generale synode op 19 april 2018 is dhr. Wim Oosterom (foto) benoemd tot voorzitter van het nieuw gevormde Generale College voor de Behandeling van Beheerszaken. Wim Oosterom was als voorzitter van het College van Kerkrentmeesters van de Protestantse Gemeente te Amersfoort de winnaar van de VKB-Marsh/Mercer Award 2017, en namens de VKB lid van de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving.

Die laatste functie heeft hij opgegeven om helemaal voor de nieuwe uitdaging te gaan, waarin wij hem van harte veel zegen en succes toewensen.

► Duurzame exploitatie van uw kerkgebouw

DWA

Tekst DWA Beeld Lebuïnuskerk - Van Hoogevest Architecten en de Nieuwe Kerk - Jan Buteijn

Wie kent ze niet? Kerkgebouwen waar het 's winters koud en tochtig is of 's zomers benauwd en muf. Een slecht binnenklimaat is uiteraard van negatieve invloed op de beleving van de bezoekers. Comfort, licht en communicatie moeten op orde zijn in een kerkgebouw. Hoe bereik je dat?

Feilloos werkende installaties zijn onmisbaar voor een goed functionerend kerkgebouw. Ze kunnen ook bijdragen aan een duurzame exploitatie van het gebouw. Wat zijn slimme opties die het comfort van kerkbezoekers verhogen en tegelijkertijd duurzaam zijn?

Duurzaamheid

Comfort, licht en communicatie bepalen de keuze voor de installaties. Een integrale aanpak van het gebouwwontwerp is essentieel. Uiteraard is het met het oog op het milieu en lage energiekosten slim om ook de duurzaamheid in het oog te houden.

"Er zijn verschillende manieren om te voorkomen dat het gebouw 's winters koud en tochtig is of 's zomers benauwd en muf," aldus Kees Zandijk, adviseur bij DWA. "Als eerste is een goede gebouwschil van belang. Goede isolatie zorgt voor zo min mogelijk warmteverlies en tocht in de winter. In de zomer kan de zoninstraling zo veel mogelijk worden beperkt door bouwkundige maatregelen, zoals zonwerend glas, zo mogelijk buitenzonwering en een overstek boven de ramen. Zowel de mensen als de verlichting en apparatuur in de kerk geven warmte af. Als je hier niets aan doet, wordt de temperatuur onbehaaglijk. Een manier om de warmteproductie te verminderen, is het gebruik van energiezuinige verlichting met daglichtregeling. Ledverlichting is hierbij een duurzame optie: het heeft naast een hoog rendement ook een lange levensduur. Verder zijn een schakeling op aanwezigheidsdetectie en dimbare verlichting goede opties."

In de huidige situatie hoeven kerken minder energiebelasting te betalen, waardoor de rentabiliteit van energiebesparende maatregelen relatief laag is. Aan de andere kant wegen in de exploitatie van kerkgebouwen de stookkosten heel zwaar. Daarom is het raadzaam om bij een flexibel en intensief gebruik van een kerkgebouw de kansen van gasloze warmteopwekking te verkennen. Zandijk: "Belangrijk daarbij is om in ieder geval te kiezen voor een afgiftesysteem met lagetemperatuurverwarming. Dat geeft de mogelijkheid om op termijn een warmtepomp of een andere duurzame vorm van warmtelevering te koppelen. Ook kan hierbij de behoefte aan koeling worden meegenomen."

Met zonnepanelen kunnen kerken hun eigen groene stroom opwekken. Door de lage energietarieven (lagere energiebelasting voor kerken) zijn zonnepanelen voor de kerk niet altijd rendabel. Aan de andere kant levert geldelijk vermogen nu weinig rendement op. Wellicht willen kerkleden investeren in zonne-energie en het duurzame effect aan het kerkgebouw schenken. Zo krijgt het kerkgebouw een gezicht van duurzaamheid, een energiezuinige kerk.

Efficiënte verwarming

De verwarming in kerkgebouwen is altijd een belangrijk aandachtspunt, geeft Zandijk aan. "Met name het beoogd comfort is lastig goed te krijgen. Vaak wordt gebruikgemaakt van luchtverwarming, de laatste jaren steeds meer in combinatie met vloerverwarming. Qua warmteopwekking is telkens gekozen voor verwarming met gas. Pas de laatste jaren zijn er enkele voorbeelden van duurzame verwarming met een warmtepomp, mede door de trend naar meer behoefte aan koeling. De behoefte aan koeling ontstaat doordat het gebruik van de gebouwen flexibeler en intensiever is geworden. Niet alleen op zondag, maar

De Middeleeuwse Lebuïnuskerk te Deventer is na een ingrijpende renovatie weer geschikt voor eigentijds, multifunctioneel gebruik. Op advies van DWA werd onder meer de vloerverwarming aangebracht en de verlichting verduurzaamd

heel de week door. Als er geen gas meer wordt gebruikt, zijn er kansen voor een energieneutraal gebouw door toepassing van zonnepanelen. De zonne-energie wordt gebruikt voor alle elektriciteitsvragers, waaronder de warmtepomp voor verwarmen en koelen.”

Gezonde ventilatie

Kerkbezoekers hebben behoefte aan frisse lucht. In veel kerkgebouwen gaat dit automatisch goed doordat er veel gebouwinhoud is per bezoeker. Met name in historische gebouwen is er veel gebouwwolume beschikbaar.

Ook bij nieuwe kerkgebouwen kan er bij voldoende gebouwinhoud worden gekozen voor natuurlijke ventilatie. Zandijk: “Een groot aandachtspunt is dan de plaatsing van gevelroosters. Die leiden nogal eens tot tochtklachten en geluidsoverlast naar en van de omgeving. Vandaar dat mechanische ventilatie meestal een betere keuze is. De manier van ventileren heeft de meeste impact op het gebouwonwerp doordat de luchtkanalen en roosters een plaatsje moeten krijgen.”

► www.dwa.nl

Renovatie Nieuwe Kerk

Van 2012 tot 2017 is de Nieuwe Kerk te Delft grondig gerenoveerd. Ook de installaties in de kerkzaal zijn bijna geheel vernieuwd. In samenwerking met Van Hoogevest Architecten heeft DWA een aantal energie-scenario's uitgewerkt om te komen tot een optimaal installatieconcept.

Comfortverbetering

Ter verbetering van het comfort is het middenschip van de kerk uitgevoerd met vloerverwarming. Er is een geheel nieuwe luchtverwarmingsinstallatie aangebracht, waarbij de toevoer van warme lucht op vier posities plaatsvindt. Hiermee is een optimale spreiding van de luchtverwarming gerealiseerd waardoor de warmte maximaal ten goede komt aan de leefruimte in de kerk. Bij de entree en de winkel zijn plaatselijk aanvullende verwarmingselementen opgenomen in de vorm van stralingspanelen, waarmee lokaal comfort wordt geboden zonder dat de gehele kerk verwarmd hoeft te worden. De inpassing van de installatiedelen is in nauw overleg met de architect uitgevoerd, met respect voor het karakter van het fraaie monumentale gebouw.

Verduurzaming

Bij de keuze voor verduurzaming is gekeken naar mogelijkheden om de thermische schil van het gebouw te verbeteren. Na-isolatie van de gevel en het dak bleek om esthetische en financiële redenen niet haalbaar. Wel zijn de ramen voorzien van voorzetbeglazing, waarmee een forse reductie van de energieverliezen bereikt wordt. Verdere verduurzamingsmaatregelen zijn de toepassing van vloerverwarming, nauwkeurig regelbare luchtverwarming en toepassing van LED-verlichting.

Het kerkinterieur op de schop (11):

tekstborden en tekstschilderingen

Tekst Marco Blokhuis & Jan Dirk Wassenaar

Van beeld naar Woord

Tekstborden in protestantse kerken van vlak na de Reformatie zijn een typische uiting van de overgang van de nadruk op het beeld in de katholieke periode naar de meer op het Woord gerichte protestantse cultuur. Met de zuivering van het kerkgebouw na de Reformatie zijn schilderijen, beelden en reliëfs uit de kerken verwijderd. Een deel daarvan is vernietigd, zoals het altaarstuk in de Oude Kerk te Amsterdam bij de Beeldenstorm in 1566. In andere plaatsen zijn kerkelijke kunstschaten door het stadsbestuur in veiligheid gebracht, waardoor een aantal nu nog steeds in stedelijke musea te bewonderen is. In Gouda bleven niet minder dan vijf altaarstukken bewaard. In Leiden werd het altaarstuk 'Het laatste Oordeel' van Lucas van Leyden samen met andere kostbaarheden uit de Pieterskerk door het stadsbestuur gered. Ook van andere vooraanstaande kunstenaars bleven altaarstukken bewaard, zoals van Maarten van Heemskerck en Jan van Scorel.

Storende muur- en gewelfschilderingen werden meestal overgeschilderd, zoals de gewelfschildering met het Laatste Oordeel in Alkmaar uit 1519 van de hand van Jacob Cornelisz van Oostanen. Met het verdwijnen van al deze kunstwerken was er in principe ruimte voor andere vormen van wandversiering.

Drie vroege tekstborden

Tekstborden en tekstschilderingen vulden de ontstane leemte in het interieur op. De provinciale synode van Rotterdam in 1581 sprak daarover uit dat 'het prijselijk is dat men

de kerken becleedet met heerlycke sententiën uyt der heyligen schrift.' Daarmee keurde men goed wat toen al gebeurde, vooral in de toenmalige provincies Holland, Utrecht en Zeeland. Het zijn vaak voorbeelden van fraaie schrijfkunst maar soms ook van minder kwaliteit.

In de Haarlemse Sint-Bavokerk werd al omstreeks 1580 tussen twee pijlers aan de oostzijde van het koor een avondmaalstekstbord geplaatst met op de achterzijde een beschrijving van het beleg van Haarlem. Voordien stond daar het hoofdaltaar.

Een tekstbord uit 1581 in de Jacobijkerk in Utrecht illustreert duidelijk de overgang van beeld naar Woord vlak na de Reformatie. Het tekstbord valt op door het forse formaat en de sobere uitvoering. Op het bord is de tekst Hebreeën 12: 14-24 geschilderd. Bijzonder is, dat hiervoor niet een nieuw paneel werd gemaakt, maar dat een bestaand paneel werd gebruikt met een voorstelling van de Gregoriusmis, zoals onderzoek heeft aangetoond. De tekst uit Hebreeën is, voor zover bekend, op geen ander tekstbord terug te vinden en zal destijds speciaal zijn uitgekozen met het oog op het publiek dat in de Jacobijkerk kwam.

In het Zeeuwse Tholen hangt een Tiengebodenbord uit 1581 met op de achterkant drie teksten over de verhouding tussen wet en evangelie, een belangrijk thema in die tijd.

Tekstborden in het kerkinterieur

Tekstborden komen vooral voor in de oude middeleeuwse kerkgebouwen,

*Utrecht, Jacobijkerk, 1581
(foto Ruben de Heer)*

maar ook wel in nieuwgebouwde protestantse kerken. Daar zijn ze echter meer opgenomen in de architectuur en minder nadrukkelijk aanwezig. Een uitzondering is de kerk van Maassluis uit 1639, waar in de jaren na de nieuwbouw grote borden werden opgehangen op verhoudingsgewijs krappe muurvlakken.

De plaats van het tekstbord werd voor een deel bepaald door de inhoud van de tekst. Zo zullen borden met mededelingen van overheidswege hoe men zich in de kerk moest gedragen, de zogenaamde ordonnantieborden, in de buurt van de ingang zijn opgehangen. Series tekstschilderingen op kolommen in het schip of het koor zijn waarschijnlijk te verklaren als een reformatische vervanging van beelden of schilderijen uit de katholieke periode. Borden met een verzameling bijbelteksten of borden die herinneren aan een gebeurtenis passen weer op andere plaatsen in de kerk, waar de kerkbezoeker er kennis van kon nemen. De kerk was immers een publiek gebouw, waar men ook buiten de diensten terecht kon.

Borden met avondmaalsteksten bevonden zich meestal in het koor, waar de avondmaalsvieringen in de beginperiode plaatsvonden. Tekst-

borden met de Tien Geboden (gebod), de Geloofsbelijdenis (geloof) en het Onze Vader (gebed) hingen in de buurt van de preekstoel of stonden op het koorhek. C.A. van Swigchem stelt in algemene zin dat de tekstborden geen liturgische functie hadden, maar de predikanten zullen tijdens een dienst vast wel eens gewezen hebben op deze tekstborden. Deze teksten bevatten immers de kern van het belijden van de kerk. Bovendien zijn het belangrijke teksten bij de voorbereiding op en de viering van het avondmaal. Ze riepen op om een vroom leven te leiden en fungeerden op het koorhek als een soort toets bij de toegang tot het koor en het avondmaal.

Schoolmeesters en kunstenaars

Op een uitzondering na zijn er aan de tekstborden geen namen van bekende kunstenaars verbonden. Van de meeste borden – vaak imposante timmerwerken – is sowieso niet bekend wie ze heeft gemaakt en wie de teksten heeft geschilderd. Bij tekstborden of schilderijen ging het in de eerste plaats om een leesbare tekst. Het ligt voor de hand dat men voor het maken daarvan op zoek ging naar iemand die (netjes) kon schrijven. Hoewel veel tekstborden dus anoniem zijn, is van een aantal bekend dat de tekst is geschilderd door een schoolmeester ter plaatse of uit de omgeving, of door een ander die de schrijfkunst machtig was. Zo werd een bord uit 1701 in de kerk

van Opperdoes beschilderd door kerkmeester Jan Volckertsz. Bijkerck, een vooraanstaand boer en later burgemeester.

Aan enkele borden is de naam van een bekende kunstenaar te verbinden. Zo schilderde de stillevenschilder Abraham van Beyeren in 1649 de taferelen op het grote visserijbord in de Groote Kerk te Maassluis. Zijn initialen 'AVB' staan op het bord, samen met die van een ander, 'PVT'. Hij was degene die het overige schilderwerk, waaronder de tekst, heeft uitgevoerd.

Diversiteit

Het zijn niet alleen bijbelteksten die op borden en muren voorkomen. Er zijn ook borden met vrome dichtregels en gedenkborden die belangrijke gebeurtenissen uit de geschiedenis van de plaatselijke kerk levend houden. Verder zijn predikantenborden veel voorkomend en de reeds genoemde ordonnantieborden. Het meest voorkomend zijn echter borden met de Tien Geboden, vaak in combinatie met de Twaalf Artikelen van het Geloof en het Onze Vader. Als het bord in de ruimte stond, in de periode na de Reformatie meestal op het koorhek, dan kon ook de achterzijde gebruikt worden. Was dit niet het geval, dan werd voor de Geloofsbelijdenis en het Onze Vader een apart bord gemaakt dat als pendant fungeerde. Dit vinden we bijvoorbeeld in het Noord-Hollandse Dirkshorn, waar twee

borden hangen die in 1663 werden gemaakt voor de kerk van Harencarspel. Het Tiengebodenbord is direct herkenbaar door de indeling van het bord in twee boogvormige velden. Die verwijzen naar de stenen tafels waarvan sprake is in Exodus 20.

Op verschillende Tiengebodenborden bevindt zich aan de bovenzijde een voorstelling van Mozes die de wetstafels vasthoudt. Soms is zijn broer, de hogepriester Aäron, toegevoegd, zoals in het Gelderse Rijswijk.

Het bord hangt in de kerk boven de preekstoel en heeft aan beide zijden teksten en schilderijen die blijkens de datering en de signatuur in 1658 allemaal werden aangebracht door J.Jz. van Cothen, een schoolmeester uit de buurt. Het bord toont dat het schilderen van de letters hem beter afging dan van de figuren. Hoe kwam Van Cothen op het idee om Aäron op deze manier toe te voegen? Mogelijk volgde hij het voorbeeld van

Mozes en Aäron met de wetstafels, Abraham Bloemaert (?), 1600-1650

Maassluis, Visserijbord, 1649
(foto Museum Catharijneconvent; voortaan MCC)

Prent met Tiengebodenbord, Hendrik Goltzius, 1583
(foto Rijksmuseum)

Koudum, paneel, 1612?

een ander. Een tekening, mogelijk van Abraham Bloemaert, wijst in die richting.

Prenten dienden vaak als voorbeeld voor schilderijen en waren wijdverspreid. Zo ook prenten met Tiengebodenborden. Mogelijk is dat de reden dat de herkomst van een tekst van een Tiengebodenbord vaak niet precies is te herleiden. Voordat de Statenvertaling in 1637 verscheen, waren er al verschillende andere vertalingen in omloop. Mogelijk baseerde men zich voor het tekstbord meer op de tekst op een handzame prent dan op die in een groot en zwaar boek. Misschien is er ook sprake geweest van verschrijvingen en inkorringen. De tekst op het bord in Rijswijk toont wat dat betreft ook kleine verschillen met de Statenvertaling.

Het zijn niet alleen bijbelteksten die op de tekstborden staan. Er zijn ook gedenkborden die belangrijke gebeurtenissen uit de geschiedenis van de kerk of de plaats vermelden.

Het bord in de slotkapel te Egmond aan de Hoef uit 1665 herinnert aan de in de oorlog door de Spanjaarden aangerichte schade en de herbouw van de kerk. Het eindigt met met de zinsnede: 'Hooft hier weer het Hersteld' Godts Woord / Eertijds door Spaens geweld ghestoort.'

Een drietal borden in de kerken in Blessum, Boksum en Koudum in Friesland heeft betrekking op de strijd tegen de Spanjaarden in de slag bij Boksum in 1586, waarbij het Friese leger verpletterend werd verslagen. Het huidige bord in Boksum is zeventiende-eeuws, maar vervangt het originele bord uit 1586. Met een verwijzing naar Jesaja 10: 5 wordt, overeenkomstig de opvattingen in die tijd, de komst van de vijand als een straf van God gezien. Toch eindigt de tekst met 'Looft Godt Altit'.

Rheden, Dorpskerk, ca. 1900 (foto MCC)

Predikantenborden

Na de Reformatie kwam ook het maken van predikantenborden in zwang, een traditie die tot op de dag van vandaag doorloopt. Een van de oudst bekende bevindt zich in de Grote Kerk te Haarlem en werd blijken de signatuur gemaakt in 1652 door schoolmeester, schrijver en later predikant Nicolaes Boddijngius. In het kerkinterieur nemen predikantenborden een vooraanstaande plaats in. Het waren per slot van rekening de predikanten die sinds de Reformatie het Woord onderwezen. In veel kerken worden de predikantenborden nog steeds bijgehouden en wordt er een nieuwe gemaakt als het vorige volgeschreven is.

Het predikantenbord van Poortugaal is met zijn afmetingen (ca. h. 550 x b. 500 cm) wel het grootste van Nederland. In feite is het een beschilderd koorschot dat de opening tussen het koor en schip afsloot. Op het bord staat te lezen: 'LYSTE DER PREDIKAN-

TEN DIE SEDERT / DE REFORMATIE IN POORTUGAAL BEVESTIGT ZIJN / GECOMBINEERT MET HOOGVLIEET TOT 1660 EN / VAN 1661 MET ALBRANDS WAARD VOLGENS AAN-TEKENING'. Het bord, dat momenteel opgeslagen is, werd al in 1924 uit de kerk verwijderd. Anno 2018 wacht het nog steeds op een nieuwe bestemming.

De laatste tekstborden die voor kerken zijn gemaakt dateren uit de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. Het zijn veelal kleine borden die met de hygiëne in de kerk hebben te maken en die bij de ingang zijn opgehangen.

Met elkaar vormen de tekstborden, met een verscheidenheid aan onderwerpen, een unieke verzameling waarin zowel de boodschap als de geschiedenis van de kerk naar voren komen, ter lering, ter waarschuwing en soms ook tot vermaak.

Literatuur: C.A. van Swigchem e.a., Een huis voor het Woord, 's-Gravenhage 1984; Anne Baljeu, Afgescheiden en onderscheiden in de Nederduits Gereformeerde Kerk. De Nederduits gereformeerde avondmaals-theologie achter het gebruik van het koorhek in de zestiende en zeventiende eeuw, masterscriptie, Groningen 2011; Regnerus Steensma, Protestantse kerken. Hun pracht en kracht, Gorredijk 2013; Truus van Bueren en Corinne van Dijk, Overschilderd. De Reformatie van de Utrechtse Jacobikerk, Hilversum 2017.

De redactie heeft een reactie ontvangen van een kerkrentmeester van de Protestantse Gemeente te Rijswijk. Hierbij zijn aanvulling op het artikel 'Muurgeheimen' uit het Kerkbeheer nummer van maart 2018.

Aanvulling: Het kerkinterieur op de schop (8):

Muurgeheimen De ene nis is de andere niet

Tekst en beeld Ruud Poortier

In de Oude Kerk van Rijswijk (ZH) bevinden zich twee piscinanissen, waarvan het vroegere gebruik bekend is. Raadselachtiger is de nis in de voormalige buitenmuur van de toren. Rond 1500 is de kerk vergroot en zijn om de toren heen drie beuken gebouwd, zodat de toren in de kerk kwam te staan. Bij de restauratie van 1981-1982 kwam in de noordelijke torenmuur een nisachtige ruimte tevoorschijn, op ongeveer een meter van de vloer.

Het is een smal, gotisch gat van 17 cm breed en ruim een meter hoog. Daarachter loopt een ruimte taps uit. De binnenmuur is van later datum. Wat was het? Een venster? De andere torenmuren zijn zo verbouwd, dat er geen vergelijkingsmateriaal meer is. Een schietgat is ook wel geopperd. In de middeleeuwen keek je dan uit over de veenweiden en zag je in de verte Den Haag. Bang voor boze Hagenaars?

Wanneer de nis is dichtgemetseld is niet bekend. In de jaren dat de kerk nog Rooms-katholiek was (tot najaar 1572) heeft er misschien wel een heiligenbeeldje gestaan. Misschien al vóór de verbouwing, zodat gelovigen niet de kerk in hoefden om hun heilige te vereren? Nu is het een ornament waarbij je verhalen kunt vertellen. En soms een decoratie plaatsen, zodat het gat tóch (weer?) gevuld is.

Kampen | Rotterdam | 06 24491848 | info@kaader.nl | www.kaader.nl

**OUDE GEBOUWEN,
NIEUWE TIJDEN?**

**KAader helpt u een
nieuw perspectief
te ontdekken!**

KAader kerkadvies

Lintjesregen 2018

Tekst Rook Belder

Tijdens de Lintjesregen ter gelegenheid van de verjaardag van Zijne Majesteit Koning Willem Alexander is op 26 april jl. aan 2.906 personen een koninklijke onderscheiding uitgereikt. Onder hen waren vele vrijwilligers die deze onderscheiding kregen mede op grond van hun verdiensten die zij voor de kerkelijke gemeente verrichten.

In de buitengewone editie van de Staatscourant van 26 april 2018 is de volledige lijst van personen opgenomen die een koninklijke onderscheiding ontvingen. Omdat in de Staatscourant niet meer vermeld wordt vanuit welke hoedanigheid men deze onderscheiding krijgt, ontvingen wij desgevraagd van enkele afdelingsbesturen van de VKB een opgave van gedecoreerden, terwijl ook enkele colleges van kerkrentmeesters ons een opgave verstrekten. Deze totaal-opgave, die dus niet volledig is, drukken wij hieronder af. Onze hartelijke gelukwensen aan alle gedecoreerden die ter gelegenheid van Koningsdag 2018 vanwege hun kerkelijke activiteiten een koninklijke onderscheiding ontvingen.

Benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau werden: drs. P.B.J. Feijtel, 's-Heer Arendskerke, voor o.a. plaatselijk kerkenwerk, ds. J. Korf uit Den Haag, mr. drs. H. Lems, Zuidland, treasury projecten Dienstenorganisatie Protestantse Kerk in Nederland en drs. G.J. Lunshof, Venlo, o.a. oud-bestuurslid van de VKB.

Tot Lid in de Orde van Oranje-Nassau werden benoemd:

P. Beije en R. Beije-Boogert,
Oosterland, kerkelijke werkzaamheden
J.P. van den Berge-van Zweden, Veere,
o.a. voorzitter kerkenraad
I. van Bezooijen-Slings, Dinteloord, vrijwilliger
L.C. Boone-de Mol, Veere, o.a. kosterswerkzaamheden
S. Brussaard en W. Brussaard-de Vos,
Grave, kerkelijke werkzaamheden
P. Delhaas, Chaam, kerkelijke werkzaamheden
M. Dokter-Slingerland, Weert-Budel,
kerkelijke werkzaamheden
I. de Feijter en J.P. de Feijter-Bliek, Goes,
kerkelijke werkzaamheden

J.C. Fossen, Wolphaartsdijk, kerkelijke werkzaamheden
R. Fransen en R. Fransen-van Hassent, Bergen op Zoom,
kerkrentmeestersechtpaar dat een duobaan vervult
S. van Garderen-Nývoltvá, Weert-Budel,
kerkelijke werkzaamheden
P.W. den Hartog, Maasdam, kerkelijke werkzaamheden
J. Henken, Roosendaal, kerkelijke werkzaamheden
C. Herreveld-Groeneveld,
Ammerstol, 35 jaar kerkelijke activiteiten
A. Horsman-van den Berg,
Gramsbergen, kerkelijke werkzaamheden
R. de Jager, Lemelerveld, administra-
teur college van kerkrentmeesters
L. Jille, Lewedorp, ouderling.
A. de Jong-van Brakel, Heinenoord,
kerkelijke werkzaamheden
L. Kamps, Grave, kerkelijke werkzaamheden
R. Kant-Baks, Rijswijk NB, vrijwilliger
M. Koole-Louwerse, Serooskerke,
kerkelijke werkzaamheden
P.D.P. Krijgsman, Maasdam, kerkelijke werkzaamheden
M. Kuijpers, Genderen, kerkelijke werkzaamheden
G.W. Lennips, Hardenberg, kerkelijke werkzaamheden
P.L. Lisseveld, Poortvliet, kerkelijke werkzaamheden
L. van Loo-Fehres, Heinenoord,
kerkelijke werkzaamheden
M.P. Lorier-Boon, Oostburg, kerkelijke werkzaamheden
T. van Luijk, St. Annaland, kerkelijke werkzaamheden
B. Maat, Heinenoord, kerkelijke werkzaamheden
J.H. van Mechelen, Heinenoord,
kerkelijke werkzaamheden
A.J.J. de Munnik en C. de Munnik- Druijff,
Vught, kerkelijke werkzaamheden
J. Noort-van den Bent, Helmond, vrijwilliger
J. Oolbekkink, Hasselt, kerkrentmeester

J.P.W. van de Plasse, Goes, kerkelijke werkzaamheden
 A.J. Poots, Maasdam, kerkelijke werkzaamheden
 H.J. Pullen, Rijswijk NB, kerkelijke werkzaamheden
 B. Quist, Heinkensand, diaken
 J. Roosenbrand, Geertruidenberg, leiding zondagsschool
 B. van der Schaaf, Westmaas, kerkelijke werkzaamheden
 C. Schipper, Zevenbergen, vrijwilliger
 T. Sialia-Toornstra, Middelburg, vrijwilliger
 A.M.A. Slagboom, Etten-Leur, vrijwilliger
 H.S. Spuijbroek, Besoyen, kerkelijke werkzaamheden
 L. Spijk en A. Spijk-Van de Pol, Roodeschool, beide vanwege kerkelijke werkzaamheden; L. Spijk is daarnaast voormalig VKB-bestuurder en lid van de VKB commissie Financiën en Fiscale Zaken.
 M. van Tilborg-Nell, Andel, vrijwilliger
 J. Strockmeijer, Sleen, kerkelijke werkzaamheden

J.D. van Toorn en P. van Toorn-Kempe, Axel, kerkelijke werkzaamheden
 A.T. Vervoorn, Raamsdonk, vrijwilliger
 B. Viveen, Middelburg, kerkelijke werkzaamheden
 D.G. Vos, Sprang, kerkelijke werkzaamheden
 J.W. Vree-van Dongen, Maasdam, o.a. kerkelijk werker
 H.A. Vrieling-Wierenga, Raalte, kerkelijke werkzaamheden
 E.J. Walhout-Verburg, Kloetinge, vrijwilliger
 J. van de Werken, Werkendam, leiding zondagsschool
 W. Westdijk, Puttershoek, kerkelijke werkzaamheden
 J. Weststrate, Waarde, vrijwilliger
 A. van der Wiel-Quirijns, Waspik, kerkelijke werkzaamheden
 L. Wiskerke, Goes, diaken

Tekst en Beeld Martin Drent / RTV Noord

Echtpaar Alie en Luit Spijk tegelijk verrast met lintje

Het leek een normale dinsdagavond in Oldenzijl. Het regende, de geur van vers gemaaid gras hing in de lucht en het begon al een beetje donker te worden. De 65-jarige Luit Spijk dacht 'gewoon' naar een vergadering te moeten in de kerk. Tot hij de deur van het koor opendeed. Vrienden, familie en kennissen, iedereen stond op om te applaudisseren. 'Toen ik burgemeester Van Beek zag staan, wist ik hoe laat het was. Ik was compleet ontroerd, echt even emotioneel. Ik wist hier niks van', vertelt een ontdane Luit.

Complot

Zijn vrouw Alie Spijk-Van de Pol (64) zat in het complot, maar wist niet álles. Toen burgemeester Marijke van Beek vertelde dat ook de vrouw des huizes zo veel goed (vrijwilligers)werk heeft gedaan en nog altijd doet, mocht ook zij naar voren komen. Alie: 'Ik wist ervan dat Luit gedecoreerd zou worden. Hij moest vergaderen en dit was een mooie gelegenheid om hem onbevangen naar binnen te loodsen. Maar toen ik allemaal mensen zag die ik niet had uitgenodigd, begonnen er wel alarmbellen te rinkelen.'

Alie en Luit Spijk uit Roodeschool zijn benoemd tot Lid in de Orde van Oranje Nassau. 'Het zijn fantastische mensen die veel betekenen voor de samenleving. Ze hebben dit meer dan verdiend', zegt burgemeester Van Beek van Eemsmond.

Kerk en dorp

Luit heeft ruim dertig jaar gewerkt bij de Rabobank en was bij veel verenigingen penningmeester, waaronder voetbalvereniging Corenos in Roodeschool. Alie is vooral in de politiek actief. Sinds 2002 als raadslid en nu als fractievoorzitter van het CDA in Eemsmond. Ook hebben beiden veel betekend voor hun dorp en voor de kerk.

Borrel

Het echtpaar heeft een druk leven gehad: 'We moesten alles goed plannen, elke week trokken we de agenda. Maar we dronken ook graag even een borrel, als Alie bijvoorbeeld thuiskwam na een raadsvergadering. Gewoon lekker kletsen', vertelt Luit. Nu gaan Alie en Luit 'Drentenieren', kortom genieten van de rust. Ze verhuizen in september naar hun nieuwe woning in de kop van Drenthe.

Luit Spijk was lid van het hoofdbestuur van de VKB en van het afdelingsbestuur Groningen. Momenteel ondersteunt hij de vereniging nog als lid van de commissie Financiën en Fiscale Zaken. Ter gelegenheid van Koningsdag kregen hij én zijn vrouw een lintje opgespeld. Het bijgaande artikel werd geschreven door Martin Drent van RTV Noord, de TV-registratie is te vinden op <https://www.rtvnoord.nl/nieuws/193283/Echtpaar-Alie-en-Luit-Spijk-tegelijk-verrast-met-lintje>.

Onderscheidingen van de VKB

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan:

Gerardus Johannes Theodorus
Tibboel, Beverwijk – Wijk aan Zee,
54 jaar geluid- en computertechnicus

Klaas de Graaf,
Burdaard, 49 jaar organist

Hendrik Christiaan van der Ouw,
Hazerswoude – Rijndijk en
Koudekerk aan den Rijn,
42 jaar organist

Jan Gijsbertus van Tellingen,
Hoogeveen, 50 jaar organist

Johannes Eilers,
Lemmer, 41 jaar organist

Jan Bastiaan de Winter,
Nieuw-Beijerland, 50 jaar organist

Goris van den Boogert,
Sommelsdijk, ruim 55 jaar collectant

Elizabeth Burggraaf – Muit,
Zegveld, 60 jaar medewerk-
ster verjaringsfonds

Neeltje Marijtje Verboom,
Zegveld, 51 jaar medewerkster
en voorzitter verjaringsfonds

GOUD

toegekend aan:

Aaldert Oosterhuis, Beilen –
Hijken – Hooghalen, 40 jaar organist

Siebe van der Woude,
Deventer, 31 jaar diverse functies

Gerrit van der Gaarden, Gouda,
bijna 39 jaar organist

Reinder Kornelis Wessels,
Schoonoord, 30 jaar kerkrentmeester

Jacob Sonnema, Vuren,
40 jaar kosten

Pieter Kruiswijk,
Wilnis, 40 jaar organist

*G.J.T. Tibboel, Beverwijk
– Wijk aan Zee*

K. de Graaf, Burdaard

*H.C. van der Ouw, Hazerswoude –
Rijndijk en Koudekerk aan den Rijn*

J.G. van Tellingen, Hoogeveen

J. Eilers, Lemmer

*M.J. de Rijke en J.B. de
Winter, Nieuw-Beijerland*

E. Burggraaf – Muit, Zegveld

N.M. Verboom, Zegveld

*A. Oosterhuis, Beilen –
Hijken – Hooghalen*

G. van der Gaarden, Gouda

ZILVER

toegekend aan:

Anne van Leeuwen, Asten –
Someren, 26 jaar klus-
jesman – tuinman

Frederik Willem Withaar,
Driel, ruim 26 jaar organist

Jan van der Velden,
Genderen, 23 jaar koster

Gerrit Hardeman, Halsteren en
Nieuw Vossemeer, 25 jaar koster

Wim Sonneveld, Muiderberg,
vele jaren kerkrentmeester/
ouderling kerkvoogd

Martinus Johannes de Rijke,
Nieuw-Beijerland, ruim
25 jaar organist

Ruurd Zijlstra, Schettens – Schraard
– Longerhouw, ruim 25 jaar koster

Sybrigje Syta Zijlstra – Postma,
Schettens – Schraard – Longer-
houw, ruim 25 jaar koster

Hendrik Jan van Nijhuis,
Schoonoord, 11 jaar kerkrentmeester

Janke de Jong – Looijenga,
Protestantse Gemeente THOMAS,
ruim 17 jaar penningmeester
college van kerkrentmeesters

BRONS

toegekend aan:

Wilhelm Cornelis Sels,
Sliedrecht, ruim 16 jaar hulpkoster

Peter Wisselink, Sliedrecht,
20 jaar hulpkoster

EREPENNING VKB

toegekend aan:

Dirk Bauke Steenstra,
Lemmer, 60 jaar organist

R.K. Wessels, Schoonoord

H.J. van Nijhuis, Schoonoord

P. Kruiswijk, Wilnis

*J. de Jong – Looijenga,
Protestantse Gemeente THOMAS*

J. van der Velden, Genderen

P. Wisselink en W.C. Sels, Sliedrecht

*G. Hardeman, Halsteren
en Nieuw Vossemeer*

D.B. Steenstra, Lemmer

*S.S. Zijlstra – Postma en R. Zijlstra,
Schettens – Schraard – Longerhouw*

PKN Onderscheidingen

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan:

Willem Jansen, Leersum,
46 jaar diverse functies

EREPENNING PKN

toegekend aan:

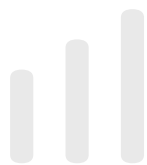
Gerrit van Eersel,
Oud-Beijerland, 66 jaar organist

W. Jansen, Leersum

G. van Eersel, Oud-Beijerland

het geluidBuro

de specialist voor de juiste akoestiek in uw kerk

Erepenning in standaard

Verdient er iemand in uw gemeente
ook een onderscheiding?

Kijk op dan op onze website
www.kerkrentmeester.nl

Die grote bak met water is voor
kleine kinderen, zegt de koster.
Maar niet om je handen te wassen...

Donatus

het vertrouwde verzekeringsloket van A tot Z

Voor kerken en kerkelijke gebouwen heeft Donatus een aantal specifieke verzekeringsproducten ontwikkeld. Ook voor kerkelijke werkers in loondienst en kerkelijke vrijwilligers heeft Donatus verzekeringen op maat. Bijvoorbeeld:

- ✦ aansprakelijkheid en rechtsbijstand
- ✦ auto/verkeersschade
- ✦ CAR-verzekering
- ✦ inboedel/inventaris
- ✦ kerkgebouwen, pastorieën en woonhuizen
- ✦ kostbaarheden
- ✦ milieuschade
- ✦ monumenten
- ✦ ongevallen vrijwilligers
- ✦ orgels
- ✦ verenigingsgebouwen
- ✦ ziekengeld
(loondoorbetaling bij ziekte)
- ✦ ziektekosten/zorgverzekering

Graag informeren wij u nader. Bel ons gerust voor een informatiefolder of een afspraak. Ook kunt u via onze website vrijblijvend een offerte aanvragen.

Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

VKB VERZEKERINGEN

De VKB biedt in samenwerking met Mercer Marsh Benefits een breed assortiment aan verzekeringen. Deze verzekeringen zijn op maat gemaakt voor de VKB-leden en hebben zeer scherpe premies. Op de internetsite www.vkb-verzekeringen.nl kunt u verzekeringen afsluiten, schaden melden en informatie handig terugvinden. Voor gemeenten, betrokken medewerkers, predikanten, maar ook vrijwilligers zijn adequate verzekeringen beschikbaar. De meeste VKB-leden maken al gebruik van onderstaande verzekeringen.

- bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering
- brandverzekering
- fraude- en berovingverzekering
- wettelijke aansprakelijkheidsverzekering
- rechtsbijstandverzekering
- werkgeversaansprakelijkheid
- groepsreis/ongevallenverzekering
- ongevallenverzekering voor vrijwilligers
- persoonlijke ongevallenverzekering
- vervangingsverzekering predikanten
- verzuimverzekering
- WGA-gatverzekering

Uw contactpersoon:

Dimfie van Sundert

010 40 60 520

info.vkb@mmc.com

Uw contactpersoon:

Sai Fong Lam

010 40 60 962

info.vkb@mmc.com

